

REOF 2006

Bouwsteen voor de nota Economie 2007-2012

Samenvatting.....	3
1.1 Achtergrond.....	7
1.2 Doelstelling economisch beleid.....	7
1.3 Rolopvatting en betrokkenheid van de Provincie Flevoland.....	9
1.4 Relatie met andere beleidsvelden.....	10
1.5 Totstandkoming nota REOF 2006 en communicatie.....	10
1.6 Indeling van de nota.....	11
2. Vastgestelde beleidskaders.....	12
2.1 Inleiding.....	12
2.2 Regionaal Innovatie en Technologie Plan Flevoland (RITP).....	12
2.3 Werken aan werk, beleidsplan arbeidsmarkt.....	13
2.4 Beleids- en actieplan Starters.....	14
2.5 Locatiebeleid en Strategisch Visie Werklocaties.....	15
2.6 Nota Landbouwontwikkeling.....	15
2.7 Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme.....	16
2.8 REOF Halverwege.....	16
3 Omgevingsverkenning.....	18
3.1 Inleiding.....	18
3.2 Ontwikkeling economische kernindicatoren.....	18
3.3 Trends.....	20
3.4 Beleidsontwikkelingen.....	21
3.5 Verwachte ontwikkeling van de economie.....	23
3.6 Conclusies.....	24
4 Thema's.....	28
4.1 Inleiding.....	28
4.2 Innovatie.....	28
4.3 Arbeidsmarkt en productiestructuur.....	30
4.4 Internationalisering.....	34
4.5 Duurzaamheid.....	36
4.6 Bereikbaarheid.....	37
4.7 Ruimte.....	39
4.8 Beschikbare middelen.....	42
Gebruikte afkortingen.....	43

Samenvatting

Algemeen

Flevoland kent al een aantal jaren een relatieve hoge economische groei in termen van werkgelegenheid en Bruto Regionaal Product (BRP). Ook tijdens de huidige economische recessie zijn de groeicijfers boven het landelijke gemiddelde gebleven. De toename van werkgelegenheid is echter bij lange na niet voldoende gebleken om de toename van de beroepsbevolking bij te houden laat staan de al bestaande kloof tussen arbeidsplaatsen en beroepsbevolking te dichten. De belangrijkste oorzaak is de conjuncturele neergang vanaf 2001 bij een gelijkblijvende sterke bevolkingsgroei. In de afgelopen jaren is daardoor een groot deel van de winst die in de voorgaande economisch gunstige periode is opgebouwd, grotendeels teniet gedaan. Het aantal vestigingen van elders is gedaald, maar ook het bestaande bedrijfsleven presteerde onder invloed van (inter)nationale factoren minder goed.

Het tekort van banen in Flevoland heeft naast een (snelle) toename van de werkloosheid ook een grote uitgaande pendelstroom met bijbehorende congestie in de spits tot gevolg.

Behalve de verminderde bereikbaarheid van de Randstad vanuit Flevoland vormt ook het (door de rijksoverheid gereguleerde) sterk achterblijvende voorzieningenniveau, zoals onderwijs en zorg, sterk een (hardnekkig) knelpunt c.q. een bedreiging voor het vestigingsmilieu/ productiemilieu.

Dit vergt een gebiedsbrede aanpak waarin het inlopen van achterstanden op het gebied van voorzieningen gelijk op moet lopen met het streven het productiemilieu van de bestaande bedrijvigheid op orde te houden en het vestigingsmilieu te versterken. Dat kan de provincie onmogelijk in haar eentje. Deze aanpak kan alleen maar slagen als overheden en bedrijfsleven de handen ineen slaan.

Doel economisch beleid Flevoland

Het belangrijkste doel van het regionaal economisch ontwikkelingsbeleid is samen met de andere spelers in het economische krachtenveld - het bedrijfsleven, medeoverheden, intermediairs en onderwijs- en onderzoeksinstituten - bij te dragen aan het verkleinen van het tekort aan banen, zowel kwantitatief als kwalitatief met een accent op kansrijke, hoogwaardige, kennisintensieve en toekomstgerichte bedrijvigheid. Concreet betekent dit een toename van de verhouding fulltime arbeidsplaatsen tot de beroepsbevolking (de zgn. werkgelegenheidsgraad) tot 90% in 2030. Gelet op de omvang van de huidige recessie is het voor de periode 2005-2010 reëel uit te gaan van het verkleinen van genoemde discrepantie aan het einde van de planperiode tot 75%, een toename van het aantal fulltime arbeidsplaatsen met 30.000 in 6 jaar tijd. Nog altijd een zeer ambitieuze doelstelling en dit onder de premisse dat er een nieuw Europees programma voor Flevoland komt.

Bestaand beleid

Op een groot aantal deelterreinen binnen het beleidsveld economische zaken zijn binnen de afgelopen drie jaren provinciale beleidsdocumenten verschenen. Deze bestrijken in meerderheid een tijdshorizon tot 2010. Zo is beleid geformuleerd (en in uitvoering) op het gebied van innovatie en technologie, arbeidsmarkt en starters, landbouw, werklocaties en toerisme en recreatie.

Daarnaast is halverwege de planperiode van het REOF 2000-2005 nagegaan of het economische beleid op koers lag. Geconstateerd is dat dit inderdaad het geval was maar dat naast 'traditionele' basisvoorwaarden als ruimte en bereikbaarheid vooral ook innovatie en kansrijkheid het leidende principe zouden moeten zijn in het regionaal economisch ontwikkelingsbeleid.

De centrale opdracht die hiervan uitgaat luidt daarom: ga door met de uitvoering van beleid maar probeer al aan de voorzijde van de uitvoering van concrete activiteiten mogelijkheden voor innovatie in te bouwen.

Omgevingsverkenning

De huidige recessie vertaalt zich in een toegenomen werkloosheid, een afname in de uitgifte van bedrijventerrein en een afname in de groei van de werkgelegenheid (maar nog altijd groei waar elders in Nederland sprake is van afname!).

Opvallend (en positief te duiden voor de economie) is het relatief grote aantal starters in Flevoland. Ook de beschikbaarheid van ruimte voor werken (zowel voor vestigende als zich uitbreidende bedrijvigheid), pal naast de Randstad (als expansiegebied zonder voldoende ruimte) is en blijft een factor in het voordeel van onze provincie. Dat kan ook gezegd worden van het woon- en leefmilieu, hoewel het achterlopende Flevolandse voorzieningenniveau daar weer enigszins afbreuk aan doet.

De innovatiegraad, het aantal bedrijven dat aan innovatie doet, van het Flevolands bedrijfsleven is bescheiden. Dit heeft te maken met het zeer hoge aandeel van het kleinbedrijf in de samenstelling van het Flevolandse bedrijfsleven.

Trends en beleidsontwikkelingen

De omvang van het kleinbedrijf en de bescheiden oriëntatie op innovatie is nadelig waar internationalisering en technologische ontwikkelingen wereldwijd een steeds grotere rol gaan spelen. Binnen productiebedrijven speelt een steeds groter deel van de activiteiten zich aan het bureau af. De grens tussen industrie en diensten zal in de toekomst verder vervagen (verkantoringstrend).

Economische groei, maar ook het consumptiepatroon in algemene zin, zullen steeds nadrukkelijker gerelateerd worden aan de mate waarin zij welvaart voor toekomstige generaties bevorderen. Het tijdig voorsorteren op een economie met een ander patroon van het energiegebruik zal belangrijk blijken te zijn.

De Nederlandse maar ook Flevolandse beroepsbevolking zal geleidelijk een sterkere uitstroom van ouderen en een kleiner wordende toetreding van jongeren te zien geven. Dat betekent dat de economische groei het in steeds sterkere mate moet hebben van productiviteitsverbetering c.q. innovatie.

De thans mede onder invloed van de wereldhandel nog altijd toenemende mobiliteit zal de komende jaren steeds meer haar grenzen bereiken. Europese regelgeving ten aanzien van de uitstoot van CO₂ zal de mogelijkheden in sommige regio's om het wegennet te verruimen aan banden gaan leggen (dit laatste geldt overigens ook voor de aanleg van bedrijventerreinen). Ook regelgeving in de vorm van een Vogel en Habitatrichtlijn en de in voorbereiding zijnde Kaderrichtlijn Water vergt nadere afwegingen in het economische beleid.

Ook in andere opzichten doet Europa haar invloed gelden. De toetreding van 10 nieuwe lidstaten heeft de interne markt verder vergroot en biedt kansen voor verdere internationalisering van het Flevolandse bedrijfsleven. De uitkomsten van de discussie over het toekomstige cohesie- en structuurfondsbeleid in het licht van de Lissabon en Gotenburg doelstellingen zullen, evenals de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid en het Gemeenschappelijk Visserij Beleid, van grote invloed zijn op het economische ontwikkelingsbeleid van Flevoland.

Europa zal in haar beleid sterker inzetten op innovatie en technologie teneinde haar internationale concurrentiepositie te versterken.

Het rijk heeft haar beleid recentelijk gepresenteerd in een aantal nota's waarvan vooral "Pieken in de Delta", de nota Ruimte en de nota Mobiliteit voor het economische beleid van belang zijn. Het rijk gaat er van uit dat het herstel van de internationale concurrentiepositie het beste kan geschieden via het versterken van de bestaande economische kerngebieden. Het rijk gaat dus voor economische massa, de kern, terwijl de dynamiek zich voor een belangrijk deel juist daarbuiten afspeelt. Almere wordt gerekend tot het economische kerngebied, de intermediaire as Lelystad-Dronten-Kampen-Zwolle (met als ruggengraat de luchthaven Lelystad, de Hanzelijn en de N23) blijft buiten de optiek van het rijk. Het IOP-Almere is een belangrijk kader voor de inzet van rijk en provincie op economische ontwikkeling.

De komende jaren zal, mede om redenen van economische ontwikkeling, alles op alles gezet moeten worden om het verbeteren van de verbindingen tussen Almere en het oude land te vervroegen. Desondanks zullen de komende tien jaar problemen blijven bestaan waardoor het goederenvervoer over water een aantrekkelijk alternatief voor de bedrijvigheid kan worden.

De nationale economie lijkt thans heel langzaam op te krabbelen uit het diepe dal waarin zij beland was. Desondanks zal het herstel zo langzaam gaan dat het voorlopig nog geen rem zet op de stijging van de werkloosheid, wel op het tempo daarvan.

Kansen en bedreigingen

Flevoland heeft een aantal sterkten en structuurzwakten die hier worden samengevat:

Sterkten:

- gunstige ligging nabij expanderende regio's;
- gunstige ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden;
- jonge (beroeps)bevolking;
- een hoog aandeel starters;
- ondernemersgeest, korte lijnen;
- hoge publieke R&D.

Tegelijkertijd kent Flevoland een aantal structuurzwakten:

- het voorzieningenniveau blijft achter, vooral die voorzieningen waarvoor de rijksoverheid verantwoordelijk is, zoals onderwijs en zorg;
- de bereikbaarheid van en naar de Randstad is, tijdens een steeds meer uitdijende spitsperiode, slecht;
- het innovatieniveau in termen van private R&D en de externe oriëntatie van het MKB-bedrijfsleven is gering;
- de beroepsbevolking heeft een lager opleidingsniveau dan het Nederlandse gemiddelde;
- de kennis- en onderwijsinfrastructuur zijn nog onvoldragen;
- ondervertegenwoordiging van de industrie en grote bedrijven en instellingen in de samenstelling van het bedrijfsleven (productiestructuur).

Thema's

Via de uitwerking in een aantal thema's, als aanvullingen op de vastgestelde beleidskaders, wordt beoogd de sterke punten te benutten en de structuurzwakten te verbeteren. In feite gaat het hier om het plaatsen van de vastgestelde beleidskaders in het perspectief van kennis, technologie, internationalisering en innovatie. Centraal staat het stimuleren van het kennis- en innovatieproces binnen en tussen sectoren.

Innovatie

Hoewel innovatie eigenlijk alle deelreinen op economisch gebied doorsnijdt zijn er ook enkele specifieke invalshoeken te geven, te weten:

- Kennis en technologie

Het kennis- en technologiegehalte van de bedrijvigheid in een regio bepaalt in sterke mate het concurrerend vermogen daarvan. Gelet op de oververtegenwoordiging van kleinbedrijf in Flevoland is op dit gebied nog een inhaalslag te maken. De integrale aanpak die vereist is voor het op een hoger plan brengen van innovatie is terug te vinden in het Regionaal Innovatie en Technologie Plan Flevoland.

- Clusterbeleid

Clusters van bedrijvigheid vormen natuurlijke aangrijpingspunten voor het stimuleren van innovatie en technologie. Het welslagen hiervan is belangrijk. Succesrijke clusters vormen een voorbeeld voor anderen die nog een weg te gaan hebben. Ze zijn vaak ook de plek van waaruit samenwerking met andere clusters ontstaat en ze vormen ook uitstekende vertrekpunten voor het beter profiteren van de op nationaal niveau beschikbare innovatiesubsidies.

- ICT en breedband

Breedband en ICT kunnen een cruciale rol spelen in innovatieprocessen, productiviteitsverbetering, verbetering dienstverlening, vorming van nieuwe netwerken en onderwijsvormen. Een verdere breedbandige (glasvezel) ontsluiting van Flevoland is gewenst. Het realiseren hiervan vergt een proactieve opstelling van de overheid. Op basis van onderzoeken naar de al aanwezig glasvezelinfrastructuur en mogelijkheid een glasvezelring tussen de kernen in Flevoland te realiseren, zal de provincie in 2006 proberen een verdere impuls te leveren aan de verdere verglazing van Flevoland.

- Toegankelijkheid tot regelingen

Er zijn veel stimulerende regelingen maar de gemiddelde bedrijfsomvang staat een benutting daarvan in de weg vaak vanwege tijdgebrek en ontbrekend inzicht bij de ondernemer. Hiervoor is eigenlijk een regionaal werkende intermediair nodig die de nodige begeleiding zou kunnen leveren.

Arbeidsmarkt en productiestructuur

- Onderwijs-Arbeidsmarkt

Op korte termijn vraagt de jeugdwerkloosheid aandacht, op de langere termijn spelen de effecten van vergrijzing een rol. Wanneer de economie gaat aantrekken moet bovendien getracht worden de strategische arbeidsmarktreserve (in de vorm van de uitgaande pendel) tijdig te ontsluiten voor de vraag naar arbeid vanuit de Flevolandse bedrijvigheid.

Het is noodzakelijk om over een adequaat voorzieningenniveau te beschikken dat de economische ontwikkeling van Flevoland effectief ondersteunt. Een belangrijk neveneffect hiervan is dat de oriëntatie van de Flevolandse jeugd op de eigen

arbeidsmarkt wordt versterkt. Een projectvoorbeeld op dit terrein is MKB-leerbanen, waarbij extra leerwerkbedrijven in Flevoland worden gezocht en gevonden om stageplaatsen en leerbanen te kunnen bieden aan Flevolandse jongeren. Daarnaast wordt gewerkt aan de ontwikkeling van ondernemersvaardigheden bij studenten. Het begeleiden van studenten bij het opzetten van eigen (leer)bedrijven geeft een alternatief voor een dienstbetrekking, namelijk het starten als zelfstandig ondernemer.

De ontwikkeling van het onderwijs in enge zin, b.v. met de uitwerking van het concept 'Universiteit van Flevoland' en het binnenhalen van HBO en Universitaire opleidingen naar Flevoland, levert naast arbeidsplaatsen een gemiddeld hoger opgeleide bevolking op. Op dit terrein vindt nauwe samenwerking plaats tussen de afdelingen Sociale Planvorming (Onderwijs) en Economische Zaken.

- Midden en kleinbedrijf: banenmotor van Flevoland

Omdat Flevoland heel veel kleine bedrijven telt en juist kleine bedrijven minder toegang hebben tot innovatieve impulsen dient het handelen gericht te zijn op het vergroten van het groeipotentieel en concurrentiekracht. Dit ondermeer via versterking van de innovatiekracht en (effectieve) netwerkstructuren in alle sectoren. Aandacht voor stuwende sectoren zal aan belang winnen naarmate in de toekomst de bevolkingstoename zal gaan afnemen.

Internationalisering

Het vergroten van de internationale oriëntatie van het MKB, onder andere via het participeren in handelsmissies en het stimuleren van internationale technologische samenwerking, kan een bijdrage leveren tot het vergroten van de bedrijfsomzet en daarmee tot toename van de werkgelegenheid. Daarnaast is het van belang Flevoland te positioneren als aantrekkelijk vestigingsgebied.

Duurzaamheid

In toenemende mate wordt onderkend dat er noodzaak is om economische ontwikkeling en kwaliteit van het milieu aan elkaar te relateren. Hiertoe bestaan goede mogelijkheden. Zo wil de provincie de komende jaren voorsorteren op een situatie waarin steeds minder mogelijkheden zijn om gebruik te maken van fossiele brandstoffen. Ook wil de provincie bevorderen dat er minder goederenvervoer over de weg gaat en meer over water. Dat laatste vermindert ook de kwetsbaarheid van Flevoland waar het de bereikbaarheid van de Randstad betreft.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Het economische beleidsveld behoort tot de prioritaire aandachtsgebieden van de provincie Flevoland. In haar rol als gebiedsregisseur vervult de provincie een rol bij het stimuleren van de regionale economie. Dit doet zij niet alleen, maar samen met de gemeenten en sociaal-economische partners in Flevoland.

In 1999 is de nota Regionaal Economisch Ontwikkelingsbeleid Flevoland (REOF) 2000-2005 vastgesteld door Provinciale Staten van Flevoland. In 2003 is als tussentijdse evaluatie (en herijking) de notitie REOF Halverwege verschenen. Hoofdconclusie was dat, ondanks de recessie, de ingeslagen beleidskoers nog steeds valide is en dat extra accentuering op een enkel deelgebied gewenst was. De notitie REOF Halverwege is te beschouwen als opstap naar de nota REOF 2006.

Aangekondigd in het REOF 2000-2005, zijn de afgelopen twee jaren op tal van deelterreinen van het economische beleid kaderstellende nota's verschenen: het Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme (BART), de Landbouwontwikkelingsnota, het Regionaal Innovatie en Technologie Plan Flevoland (RITP) en de nota's Klaar voor de Start (startersbeleid) en Werken aan Werk (arbeidsmarktbeleid). Daarnaast is een nieuw provinciaal locatiebeleid vastgesteld, met als sluitstuk hierop de recentelijk in concept gereedgekomen nota Visie Werklocaties. Tevens is de nota Internationalisering in voorbereiding.

De nota REOF 2006 vult de beleidskaders uit de nota's en de beleidsaccentueringen uit de notitie REOF Halverwege aan met de meest recente inzichten, prognoses en ontwikkelingen, in het bijzonder op enkele terreinen waar (nog) geen sectoraal beleid voor is geformuleerd. De nota REOF 2006 heeft een middellange tijdshorizon, aangezien de voorgestelde impulsen vaak meerdere jaren beslaan en de effecten ervan veelal na een aantal jaren zichtbaar worden.

De nota REOF 2006 is een belangrijke bouwsteen voor de nota Economie 2007-2012 en dient als input voor het nieuwe Omgevingsplan, de nota Mobiliteit, het position paper voor de Structuurfondsen 2007-2013 en voor een Noordvleugelprogramma in het kader van rijksbeleid zoals verwoord in de nota Pieken in de Delta van het ministerie van Economische Zaken (EZ). De procedure van de nota Economie 2007-2012 wordt afgestemd op de procedures van het nieuwe Omgevingsplan en de nota Mobiliteit.

1.2 Doelstelling economisch beleid

Ten tijde van het eerste REOF stond het bereiken van een werkgelegenheidsgraad (de verhouding tussen het aantal banen en het aantal beroepspersonen) van 90% in 2015 centraal. Deze is toegenomen van 64% in 1998 naar 67% in 2004.

Ondanks de huidige economische recessie die ook aan Flevoland niet ongemerkt voorbijgaat, presteert Flevoland in termen van werkgelegenheids groei, investeringen en ondernemersvertrouwen relatief goed ten opzichte van de andere provincies. Het betreft echter vooral bevolkingsvolgende c.q. lokaal verzorgende werkgelegenheid¹. De groei van de stuwende werkgelegenheid² blijft achter, waardoor het gat tussen arbeidsplaatsen en beroepsbevolking in absolute zin de afgelopen jaren groter is geworden, de uitgaande pendel is toegenomen en de werkloosheid sneller dan elders is toegenomen.

Het belangrijkste doel van het regionaal economisch ontwikkelingsbeleid is samen met de andere spelers in het economische krachtenveld - het bedrijfsleven, medeoverheden, intermediairs en onderwijs- en onderzoeksinstituten - bij te dragen aan het verkleinen van het tekort aan banen, zowel kwantitatief als kwalitatief met een accent op kansrijke, hoogwaardige, kennisintensieve en toekomstgerichte bedrijvigheid. Concreet betekent dit een toename van de verhouding fulltime arbeidsplaatsen (meer dan

---

¹ De verzorgende sector bestaat uit de bedrijfstakken niet-commerciële dienstverlening (overheidsinstellingen, onderwijs, gezondheids- en welzijnzorg, milieudienstverlening, cultuur, sport en recreatie en overige dienstverlening), horeca en detailhandel. Instellingen en bedrijven in deze sector hebben een verzorgende functie en zijn vooral gericht op consumenten uit de (nabije) omgeving.

² Tot de stuwende sector worden gerekend: landbouw en visserij, industrie en nutsbedrijven, bouwnijverheid, groothandel, vervoer en communicatie, financiële en zakelijke dienstverlening.

12 uur) tot de beroepsbevolking (de zgn. werkgelegenheidsgraad) tot 90% in 2030³. Gelet op de huidige groei van de economie en bescheiden verwachtingen dienaangaande, wordt gestreefd naar het verkleinen van genoemde discrepantie tot 75% in 2010. Dit uitgangspunt betekent in feite een toename van het aantal fulltime arbeidsplaatsen met in totaal ruim 30.000⁴ in ruim 5 jaar tijd⁵. Nog altijd een zeer ambitieuze doelstelling en dit onder de premisse dat er een nieuw Europees structuurfondsenprogramma⁶ voor Flevoland komt.

De van de hoofddoelstelling afgeleide (lange termijn) doelstellingen hebben betrekking op zowel het scheppen van de juiste randvoorwaarden om te komen tot een internationaal concurrerend productiemilieu, in het bijzonder een excellent vestigingsklimaat, als het versterken van de productiestructuur. Uitgaande van de volgende aannamen:

- een economische groei (BRP) in Flevoland van gemiddeld 5% per jaar in de periode 2006-2010;
- een bevolkingsgroei van gemiddeld 2% per jaar in de periode 2006-2010;
- een bijdrage van ongeveer 100 miljoen euro uit de Europese Structuur Fondsen (SF) voor de periode 2007-2013, waarmee een investeringsimpuls in de regio wordt gerealiseerd van ongeveer 300 miljoen euro in de periode 2006-2010⁷;

is het mogelijk de volgende subdoelstellingen te onderscheiden en (waar mogelijk) te kwantificeren. De provinciale inspanningen c.q. instrumenten zijn hierbij aangegeven.

Doelstelling 2005-2010	Provinciale inspanning c.q. instrumenten
Het bieden van voldoende werklocaties. Dit komt neer op gemiddeld 75-100 ha bruto bedrijventerrein per jaar en 100.000 m2 bruto vloeroppervlakte (bvo) per jaar. O.b.v. Strategische Visie Werklocaties 2005	<ul style="list-style-type: none"> • Planning en bewaking uitgifte d.m.v. Monitor Visie Werklocaties (MVW); • Ruimtelijke ordening en scheppen randvoorwaarden d.m.v. locatiebeleid en toetsing bestemmingsplannen; • Subsidiëren onrendabele top van werklocaties met een hoog ontwikkelingsrisico c.q. herstructureringskarakter.
Verbeteren van de ontsluiting van Flevoland: aanleg A6/A9 en A23; Zuiderzeelijn; Ontwikkeling Luchthaven Lelystad; verbeteren onderliggende wegennet; volledige verglazing bedrijventerreinen binnen 10 jaar. Indicatoren: trajectsnelheid A6 boven norm van 60 km per uur; ontwikkeling aantal en lengte files; aantal bedrijven met glasvezelaansluiting.	<ul style="list-style-type: none"> • Lobby richting Rijk, Bestuurlijke Commissie Randstad (BCR), Randstad provincies en – gemeenten; • Stimuleren van publiek private samenwerking (PPS); • Provinciaal wegenfonds en mogelijk structuurfondsen als cofinanciering; • Bieden van een platform voor uitwisselen kennis en het afstemmen van initiatieven (werkgroep telecommunicatie-infrastructuur), stimuleren van vraagbundeling door gemeenten en het subsidiëren van pilots op het gebied van glasvezelinfrastructuur en ICT-toepassingen; • Stimuleren multimodaal vervoer.
Verhogen van het aandeel innoverende bedrijven in Flevoland tot 50% in 2010. (2003 25%).	<ul style="list-style-type: none"> • Bieden van een platform voor uitwisselen kennis en het afstemmen van initiatieven (Platform en werkgroep RITP); • Strategisch kader voor innovatieprojecten (RITP); • Diverse stimuleringsregelingen; • Clusterbeleid en ontwikkeling van business- en scienceparken.
Verhogen van het regionale inkomen (BRP) per inwoner in Flevoland tot 80% van het landelijke gemiddelde (2001 74%).	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringsimpuls uit de Europese Structuurfondsen inclusief rijks, provinciale, gemeentelijke en private cofinanciering; • Provinciaal arbeidsmarkt- en startersbeleid; • MKB- en technofondsen

³ Uitgaande van de hoge variant bevolkingsgroei van de provincie.

⁴ In de periode 1998-2004 zijn 30.500 arbeidsplaatsen gecreëerd.

⁵ In vergelijking met CPB prognose betekent dit een taakstelling van 50.000 banen extra in 2020.

⁶ Flevoland maakt kans na 2006 als doelstelling 2 regio in aanmerking komen voor financiële ondersteuning uit de Europese Structuurfondsen. Het nieuwe Doelstelling 2 programma "regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid" richt zich op versterking van de regionale economie, in het bijzonder op het gebied innovatie en kennis-economie; milieu en risicopreventie en bereikbaarheid en diensten van algemeen economisch belang.

⁷ Inschatting o.b.v. omvang huidige Structuurfondsenprogramma en een multiplier van 4.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL).
Verlagen van het aantal niet werkende werkzoekenden (NWW) als percentage van de beroepsbevolking van 9% (2004) naar 4,5%. Verminderen van het aantal mensen (NWW) zonder startkwalificatie ⁸ van 13% in 2004 tot 10% in 2010.	<ul style="list-style-type: none"> • Bieden van een platform voor uitwisselen kennis en het afstemmen van initiatieven (PPA); • Strategisch kader voor arbeidsmarktprojecten (nota Werken aan werk); • Arbeidsmarktinformatie (statistieken); • Economisch en Sociaal Fonds (ESF) en provinciale middelen voor ondersteuning arbeidsmarktprojecten.
Verhogen van het aantal startende bedrijven van gemiddeld 1.400 in 2000-2003 naar gemiddeld 1.500 in de periode 2005-2010. Toename van het aantal vestigingen in Flevoland tot 2010 met per saldo 4.000.	<ul style="list-style-type: none"> • Lobby richting rijk en EU m.b.t. deregulering en startend ondernemerschap; • Strategisch kader voor startersprojecten (nota Startersbeleid); • Strategisch kader voor acquisitie en promotie (nota Internationalisering); • Economisch en Sociaal Fonds (ESF) en provinciale middelen voor ondersteuning startersprojecten; • Acquisitie bedrijvigheid, o.a. d.m.v. regelingen (IPR/ MKB).
Achterstand voorzieningenniveau ten opzichte van het oude land tot 2010 terugbrengen tot 20% (30% in 2000)	<ul style="list-style-type: none"> • Lobby richting rijk inzake financiering (t-2 problematiek);
Relatieve ontkoppeling economische groei en milieudruk Indicator Omgevingsbalans (2004: ecologisch kapitaal 53%; economisch kapitaal 44%; sociaal kapitaal 42%. Streefwaarde = 100%.	<ul style="list-style-type: none"> • Vergunningverlening; • Subsidieregelingen.
Wegnemen van institutionele belemmeringen	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek ondersteunen betreffende implementatie Vogel- en Habitat Richtlijn, Kader Richtlijn Water etc.

Tabel 1

De ontwikkeling van bovenstaande indicatoren wordt bijgehouden, zodat tussentijdse bijstelling van de eigen beleidsinspanningen en het beïnvloeden van die van anderen mogelijk is.

De economische doelstelling is onderdeel van een bredere integrale lange termijn visie (2030) voor Flevoland. Deze brede visie is verwoord in het Omgevingsplan Flevoland waarin de werkgelegenheidsopgave wordt onderschreven.

De uitvoering van het beleid dient in beginsel gedekt te worden met middelen uit de provinciale begroting en met Europese middelen. Waar mogelijk zal naar cofinanciering van derden gezocht worden. Het huidige Europese Programma loopt echter tot en met juni 2007. Dat levert meteen een onzekerheid op. Weliswaar wordt er hard aan gewerkt om ook na 2006 voor vervolfinanciering door de Europese Unie (EU) in aanmerking te komen, de uitslag daarvan is echter pas na de vaststelling van deze nota definitief bekend. De onzekerheidsmarges zijn dus vrij groot.

1.3 Rolopvatting en betrokkenheid van de Provincie Flevoland

Hoewel de provincie op economisch gebied geen wettelijke taken kent, heeft zich geleidelijk een algemeen maatschappelijk gewenste praktijk ontwikkeld waarbij provincies nadrukkelijk en steeds effectiever activiteiten ontplooiën op regionaal-economisch gebied. De toenemende erkenning van het belang van werkgelegenheid heeft hier zeker een rol gespeeld, evenals de terugtrekkende beweging die de rijksoverheid vanaf begin jaren tachtig heeft gemaakt ten aanzien van regionaal economische beleid. Ook het gegeven dat de EU steeds nadrukkelijker de regio als primair aangrijpingspunt voor economisch beleid ziet en haar instrumentarium daarop heeft toegesneden, geeft het groeiende belang van de provincies op regionaal-economisch terrein aan. Het betreft hier vooral terreinen als bedrijventerreinenbeleid, technologie- en innovatiebeleid, MKB-beleid, starters- en arbeidsmarktbeleid, recreatie en toerisme, gebiedspromotie en acquisitie, landbouw en plattelandsontwikkeling.

⁸ Minder dan VBO wordt gezien als geen startkwalificatie. NWW per juli 2004 15.859, waarvan 2.026 < vbo = 13%

Het economische beleid van de provincie is samen te vatten onder de noemers van voorwaardenscheppend beleid en structuurversterkend beleid. Dat wil zeggen zodanige voorwaarden mee helpen te scheppen dat bestaande en nieuwe bedrijven een goede voedingsbodem vinden voor het oprichten dan wel continueren van hun bedrijf. De directe beïnvloedingsmogelijkheden voor de overheid, en zeker voor de provinciale overheid, zijn in een open internationaal georiënteerde economie als de onze beperkt. Dit impliceert eerder een inspanningsverplichting dan een resultaatverplichting.

De provincies kunnen daarbij rollen vervullen als gebiedsregisseur, orchestreerder, initiator, stimulator, bemiddelaar en makelaar, enthousiasmeerder, informatieverschaffer en schepper van voorwaarden. In Flevoland ligt het accent vooral op de laatste rol, maar de andere rollen winnen in toenemende mate terrein. Uitvoerende activiteiten worden zoveel mogelijk aan anderen overgelaten, waarbij wel de mogelijkheid bestaat dat die activiteiten gefaciliteerd worden met de ter beschikking staande provinciale instrumenten. Welke rol de provincie vervult verschilt per project of activiteit. De provincie kiest hierbij nadrukkelijk voor een vraagoriëntatie in plaats van een aanbodoriëntatie.

Het streven om samen met andere partijen op economisch gebied het gat tussen het aantal beroepspersonen en arbeidsplaatsen te verkleinen staat centraal in de nota REOF 2006. De omvang van deze opgave brengt met zich mee dat deze opgave een belangrijk gewicht in de schaal moet leggen bij de integrale afweging met voornemens vanuit andere beleidsvelden. Alleen via integraal beleid kunnen de basisvoorwaarden voor economische ontwikkeling op orde blijven: voldoende (kwalitatief en kwantitatief) werklocaties, goede bereikbaarheid, goed woon- en leefklimaat etc.

Arbidsplaatsen moeten bij voorkeur zoveel mogelijk toekomstvast zijn, dat wil zeggen internationaal concurrerend en kennisintensief. Sinds de vaststelling van het REOF 2000-2005 is door de EU de Lissabon strategie gelanceerd waarin een concurrerende kenniseconomie centraal staat. Nederland heeft de ambitie om in Europa tot de koplopers te behoren wat betreft kennis en innovatie. In het besef dat mensen en middelen beperkt zijn, en dus niet op alles gemikt kan worden, is gekozen voor innovatie als onderscheidend selectiecriteria voor het economische beleid van de provincie. Innovatie is, als geen ander aspect, van invloed op de internationale concurrentiepositie van Flevoland en daarmee op de toekomstige werkgelegenheidstoename. Overigens werd al in 2003 bij de rondetafelconferentie "REOF Halverwege" innovatie als urgent aandachtspunt naar voren gebracht. Op basis van dit vertrekpunt zijn de zich (via de SWOT) aftekenende thema's, in aanvulling op de bestaande beleidskaders, verder ingevuld. Per thema is voorts bezien in welke mate de provincie hierbij van toegevoegde waarde kan zijn. Naarmate de inbreng van de provincie van groter belang is voor de uitvoering van een activiteit, zal de provincie deze activiteit hoger op haar agenda plaatsen.

Tenslotte is het van belang bij te dragen aan versterking van de Flevolandse economie door het wegwerken van belemmeringen in de sfeer van regelgeving en administratieve lastendruk.

1.4 Relatie met andere beleidsvelden

Het effectueren van het regionaal economisch beleid vindt plaats binnen de kaders die door het (nieuwe) Omgevingsplan Flevoland worden gesteld. Hiermee wordt bedoeld dat waar de doelstelling van de nota REOF 2006 sectoraal van karakter is, het beleid en de uitwerking hiervan integraal is afgestemd met de doelstellingen die voor andere beleidsvelden van kracht zijn.

1.5 Totstandkoming nota REOF 2006 en communicatie

Het voortraject van deze nota, de notitie "REOF Halverwege", is ruim een jaar geleden langs interactieve weg tot stand gekomen. Dit heeft het mogelijk gemaakt dat de uiteindelijke afronding in de vorm van dit nota in een 'lichte' opzet en snel uitgevoerd kon worden.

De nota REOF 2006 wordt breed onder de aandacht gebracht via het uitbrengen van een persbericht, (interactieve) plaatsing van de nota op de provinciale internetsite, artikelen in regionale bladen en tijdschriften en toezending van de nota aan degenen die in 2003 hebben deelgenomen aan de rondetafelbijeenkomst REOF Halverwege.

1.6 Indeling van de nota

In hoofdstuk twee worden de al vastgestelde beleidskaders samengevat die deel uitmaken van de nota REOF 2006. Tevens wordt aandacht besteed aan de uitkomsten van de tussentijdse evaluatie van het REOF 2000-2005. Hoofdstuk drie bevat een (korte) omgevingsanalyse op basis waarvan een Sterkten/Zwakten en Kansen en Bedreigingen (SWOT) profiel voor Flevoland is opgesteld. In hoofdstuk vier worden op basis van deze SWOT-analyse en de uitkomsten van de rondetafelconferentie REOF Halverwege die op 26 augustus 2003 is gehouden, centrale beleidsthema's geoperationaliseerd die richting gevend zullen zijn voor de uitvoering van het economische beleid in de komende jaren. Aansluitend wordt een overzicht gegeven van de beschikbare middelen en stil gestaan bij de monitoring van de beleidsdoelstellingen.

2. Vastgestelde beleidskaders

2.1 Inleiding

De afgelopen jaren is een aantal deelnota's vastgesteld voor facetten van het regionaal economische ontwikkelingsbeleid, zoals innovatie- en technologiebeleid en arbeidsmarktbeleid. Daarnaast zijn er sectornota's voor de landbouw en de toeristische sector verschenen. Deze sectoren krijgen speciale aandacht vanwege hun grote betekenis voor het landelijke gebied, niet alleen economisch, maar ook in verband met de leefbaarheid van de plattelandskernen en als drager van het landschap. Toerisme biedt daarnaast ook draagvlak voor recreatieve en culturele voorzieningen in en buiten het stedelijke gebied. De volgende beleidskaders zijn de afgelopen jaren vastgesteld:

- Regionaal Innovatie en Technologieplan (RITP, 2002);
- Nota Startersbeleid en Actieplan starters (2003);
- Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme (BART, 2003);
- Landbouwontwikkelingsnota (2003);
- Nota Werken aan werk, beleidsplan arbeidsmarkt (2004);
- Locatiebeleid (2004) en Strategische Visie Werklocaties (2005).

Daarnaast is in 2003 de notitie REOF Halverwege verschenen als sluitstuk van een tussentijdse evaluatie van het REOF 2000-2005. In deze notitie worden, op basis van een grondige economische analyse en de uitkomsten van de rondetafelbijeenkomst REOF Halverwege, accentueringen in het beleid voorgesteld en prioriteiten aangegeven. In dit hoofdstuk worden bovengenoemde beleidskaders samengevat.

2.2 Regionaal Innovatie en Technologie Plan Flevoland (RITP)

Het RITP 2002-2006 vormt de beleidsmatige uitwerking van het beleidsspoor Innovatie en technologie uit het REOF 2000-2005 en de prioriteit Versterking productiestructuur uit het Europese Vervolgprogramma. In het RITP wordt aandacht geschonken aan kennis- en technologieontwikkeling, kennisoverdracht en de daarmee samenhangende ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en processen. Onderkend wordt dat de toekomstige economische groei meer en meer moet komen uit innovatie. De trends die hieraan ten grondslag liggen zijn: toename internationale concurrentie, technologische ontwikkelingen, verslechtering van de arbeidsproductiviteit, opkomst van de netwerk-, kennis- en diensteneconomie en de vermindering van het arbeidsaanbod als gevolg van vergrijzing.

Centrale doelstelling is het versterken van het technologie- en innovatiepotentieel van Flevoland, zodanig dat hiermee op langere termijn bijgedragen wordt aan een endogene en duurzame economische groei. Het RITP is in nauwe samenwerking tussen de provincie Flevoland en haar partners, bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen, intermediaire organisaties en gemeenten, tot stand gekomen. Deze partijen richten zich op basis van dit plan op 7 beleidsthema's, te weten:

1. Stimuleren van kennis- en innovatieontwikkeling bij het MKB;
Doelstelling: het versterken van het innoverend vermogen van MKB-bedrijven in Flevoland.
2. Versterken van het kennispotentieel bij kennisinstellingen;
Doelstelling: het uitbouwen van onderwijs- en kennisinstellingen (de kennisinfrastructuur) die relevant zijn in kader van innovatie- en technologie in Flevoland.
3. Ontwikkelen van clusterprojecten in speerpuntsectoren;
Doelstelling: het via clustervorming realiseren van innovatieve ontwikkelingen die door individuele bedrijven of kennisinstellingen niet tot stand zouden (kunnen) komen.
4. Stimuleren Informatie- en Communicatietechnologie;
Doelstelling: zodanige randvoorwaarden scheppen dat Flevoland een aantrekkelijk vestigingsklimaat biedt voor het ICT bedrijfsleven en voldoende faciliteiten levert voor toepassing van ICT en het gebruik van Internet.
5. Stimuleren van technostarters;
Doelstelling: het vergroten van het aantal en de slaagkans van technostarters in Flevoland.

6. Opzet en uitbouw van themaparken;
Doelstelling: op selectieve wijze opzetten en uitbouwen van themaparken, zodanig dat daarbij aangesloten wordt bij die technologievelden waar Flevoland sterk in is.
7. Internationalisering.
Doelstelling: het (internationaal) positioneren van Flevoland als innovatieve en kennisintensieve regio.

Deze doelstellingen zijn vertaald in 16 meetbare resultaten. Het RITP voorziet in een uitvoeringsstructuur om alle partijen te laten samenwerken. Het betreft het (bestuurlijk) Platform RITP, dat op hoofdlijnen aanstuurt en het Innovatieteam RITP, dat de uitvoering coördineert.

2.3 Werken aan werk, beleidsplan arbeidsmarkt

Voor het arbeidsmarktbeleid is in 2004 de beleidsnota "Werken aan werk" vastgesteld. Directe aanleiding hiervoor is de forse stijging van de werkloosheid van 3% in 2001 tot ruim 9% medio 2004 als gevolg van een sterk verminderde economische groei. In het plan wordt aangegeven welke (aanvullende) rol de provincie heeft ten opzichte van gemeenten, de Centra voor Werk en Inkomen (CWI) en het Uitkeringsinstituut voor Werkgeversverzekeringen (UVW). Deze rol ligt vooral op het vlak van coördinatie en initiëring van bovenlokale projecten. De nota biedt een strategisch kader voor arbeidsmarktprojecten en dient als toetsingskader voor subsidieverzoeken. Daarnaast wordt het plan gebruikt als provinciale insteek in het Provinciaal Platform Arbeidsmarkt (PPA). De provincie is voorzitter en financier van het PPA dat, mede met behulp van subsidie uit het Europees Sociaal Fonds (ESF), arbeidsmarktprojecten van de grond tilt. In dit platform nemen naast de provincie, gemeenten, werkgevers- en werknemers, CWI en UWV deel.

Het toenemende belang van menselijk kapitaal als productiefactor als gevolg van de verdienstelijking van de economie, de verwachte afname van het arbeidsaanbod, de druk op de internationale concurrentiepositie van het Flevolandse MKB als gevolg van de verslechterde arbeidsproductiviteit en de terugtrekkende beweging van de Rijksoverheid zijn de belangrijkste achterliggende trends voor het provinciale arbeidsmarktbeleid.

Centrale doelstelling van het arbeidsmarktbeleid is het verbeteren van de balans tussen beroepsbevolking en werkgelegenheid. Deze doelstelling is uitgewerkt in drie beleidssporen en bijbehorende actiepunten, te weten:

1. Actiepunten aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt.
  - werken aan de bundeling van de vraag naar arbeid;
  - stimuleren van ondernemerschap en starters (via startersbeleid);
  - acquisitie van bedrijvigheid en voorzieningen (via OMFL);
  - optimaliseren arbeidsproductiviteit en innovatie (via uitvoering RITP);
  - scholingsoffensief Flevoland.
2. Actiepunten aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt.
  - het reintegreren van uitkeringsgerechtigden;
  - het voorkomen van voortijdige schoolverlaters/ beperken toestroom tot arbeidsmarkt zonder startkwalificatie;
  - het verhogen van de arbeidsparticipatie van ouderen;
  - uitkeringsverstrekking gebruiken als hefboom naar werk;
  - innovatie in aanbodgerichte instrumenten;
  - flexibilisering van arbeid/ telewerken.
3. Verbeteringen ten behoeve van het dichten van de kloof tussen vraag en aanbod.
  - het versterken van het organiserende vermogen in de regio;
  - de uitbouw en opzet van sector- of clustergerichte initiatieven (via clusterbeleid);
  - het stimuleren van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt;
  - het stimuleren van nieuwe beroepsopleidingen en doorlopende leerlijnen;
  - het verrichten en publiceren van diverse onderzoeken.

De actiepunten aan de vraagzijde zijn er op gericht de vraag naar arbeid te laten toenemen en hebben een sterke relatie met andere beleidsvelden. De actiepunten aan de aanbodzijde richten zich op het

vergroten van het arbeidsaanbod, zowel kwantitatief als kwalitatief. Op korte termijn ligt het accent vooral op jongeren (voorkomen voortijdige schoolverlaters; sluitende aanpak; bij- en omscholing; bestrijding jeugdwerkloosheid; aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt), terwijl op langere termijn het accent als gevolg van de vergrijzing meer zal komen te liggen op ouderen en het vergroten van het arbeidsaanbod (verhogen arbeidsparticipatie; activeren stille reserves). Het beoogde effect van het provinciale arbeidsmarktbeleid is samen met de partners op dit terrein bij te dragen aan een verhoging van de werkgelegenheidsgraad (aantal banen ten opzichte van de beroepsbevolking) van 67% in 2004 naar 75% in 2010.

2.4 Beleids- en actieplan Starters

Het startersbeleid van de provincie Flevoland is eind 2003 vastgelegd in het Beleids- en Actieplan Starters. Aanleiding hiervoor is enerzijds de behoefte van de betrokken partijen aan afstemming, benutting en centrale coördinatie van de verschillende initiatieven en instrumenten, en anderzijds de behoefte vanuit de provincie aan een beleidskader voor het beoordelen van initiatieven op hun beleidsmatige relevantie en het bepalen van haar positie ten opzichte van de andere spelers in het veld. Het belang van starters is gelegen in hun vernieuwend vermogen en bijdrage aan de toekomstige werkgelegenheids groei. Het primaire doel van het startersbeleid is dan ook te komen tot meer werkgelegenheid door het vergroten van het aantal starters en het verbeteren van hun slaagkans. Het beleid is opgebouwd rond drie thema's:

1. Het stimuleren van het aantal (pre)starters.
Mogelijke acties hierbij zijn het verminderen van regelgeving, het creëren van een startersvriendelijke houding, het aankaarten van dereguleringsmogelijkheden bij de rijksoverheid en het lobbyen in Den Haag en Brussel ten behoeve van het startende ondernemerschap.
2. Bewustwording, kennis en vaardigheden.
De voorgestelde acties hierbij zijn het werken aan het imago van starters door de instelling van de Flevopenningen; het vermarkten van het concept Flevoland startersparadijs en het brengen van het onderwerp ondernemerschap in het (beroeps)onderwijs door het stimuleren van miniondernemingen en het concept 'Da's pas ondernemen'. Het versterken van ondernemerscompetenties kan verder plaatsvinden door het opzetten van starterscursussen en de koppeling van ervaren ondernemers (commissarissen) aan starters.
3. Infrastructuur en voorzieningen starters.
De voorgestelde acties hierbij zijn het wegnemen van een aantal witte vlekken op het terrein van financiering (pre-seed faciliteit) en huisvesting (vastgoedbank; startersverzamelgebouwen); het versterken van de adviesinfrastructuur voor starters door de verdere professionalisering van de adviseurs, de opzet van een startersnetwerk en het gebruik van het virtuele startersloket www.starteninlevoland.nl. Het voorkomen dat bedrijfskapitaalvernietiging plaatsvindt door het ontbreken van bedrijfsopvolging en het verkrijgen van statistische informatie om de effecten van het beleid mede te kunnen toetsen zijn tevens belangrijke aandachtspunten.
Beoogd effect van het startersbeleid is om in samenhang met de activiteiten van derden op dit terrein de infrastructuur voor startende ondernemers op een hoger peil te brengen en het aantal starters te verhogen van 1.400 in 2004 tot 1.900 in 2010. Inmiddels heeft 2005 al een stijging laten zien van het aantal starters tot 1800 en zal 2006 uitkomen rond de 2400. Het startersbeleid heeft een duidelijke relatie met de arbeidsmarktnota. Door stimulering van starters ontstaat in directe zin extra werkgelegenheid en in potentie werkgeverschap. De relatie met het RITP ligt vooral op de terreinen van ondersteuning van technostarters, als specifieke veelbelovende doelgroep van starters.
Het aandeel allochtonen in Flevoland neemt toe. Dit is ook het geval bij startende ondernemers. De allochtone starter heeft meer dan gemiddeld problemen met kennis op het gebied van de regelgeving, het verkrijgen van het startkapitaal, het inzichtelijk krijgen van de benodigde en eigen ondernemerscompetenties. Aan deze doelgroep wordt extra aandacht besteed omdat, uit historisch perspectief, is gebleken dat het laten vervallen van de vestigingsvergunning voor veel branches tot een significante stijging heeft geleid van allochtone ondernemers, die vaak een eigen markt bedienen en een toevoeging zijn voor de Nederlandse Economie. Een lopend project, het starters4pakket, uitgevoerd namens het Zelfstandigenloket Flevoland door het IMK richt zich op startende ondernemers die door hun situatie een intensieve begeleiding nodig hebben. In dit project van 2 jaar zal de helft van de deelnemers van allochtone afkomst zijn. Een belangrijk aandachtspunt is dat jonge allochtone werknemers leren werken bij bedrijven onder allochtoon management.

2.5 Locatiebeleid en Strategisch Visie Werklocaties

In oktober 2003 is door de provincie een nieuw locatiebeleid vastgesteld. Daarmee worden ruimere vestigingsmogelijkheden geboden voor kantoren en voor bedrijven met een hoog percentage kantoorgebonden werkgelegenheid. Uitgangspunt is het zoveel mogelijk mengen van wonen en werken, omdat daarmee de vitaliteit van steden en dorpen wordt bevorderd en mobiliteit wordt beperkt. Specifieke werklocaties zijn bedoeld voor bedrijven en voorzieningen die vanwege (milieu)overlast of (bereikbaarheids)eisen niet zijn te mengen. De provincie wil dat er ook voldoende ruimte is voor bedrijven in de hogere milieucategorieën met in elk geval 1 terrein in Noordelijk, Oostelijk en Zuidelijk Flevoland.

Voor het plannen en monitoren van werklocaties wordt in 2005 de nieuwe Visie Werklocaties opgesteld. De kern van deze visie is een model van vraag, aanbod en planningsopgaven van werklocaties per gemeente. Dit model is ook geschikt als monitor en daarmee als instrument om het aanbod op de vraag af te blijven stemmen. In de praktijk is gebleken dat in tijden van hoogconjunctuur het aanbod van bedrijventerreinen te laag was, waardoor aan een deel van de bedrijven nee moest worden verkocht. Sinds de afzwakking van de economie dreigt het gevaar van een overaanbod van bedrijventerreinen met als gevolg kans op onnodige concurrentie tussen gemeenten.

De provincie wil met de visie werklocaties bevorderen dat fasering en segmentering van in elk geval de grotere (meer dan 30 ha netto) werklocaties van de gemeenten op elkaar zijn afgestemd ten gunste van een zo vraaggericht mogelijk aanbod. Daarbij zal er ook aandacht zijn voor het op peil houden van de kwaliteit van het bestaande aanbod. Een instrument zou een regulier overleg werklocaties kunnen zijn onder voorzitterschap van de provincie op basis van een gezamenlijke intentieverklaring en bestuurlijk aan te haken aan het Portefeuillehoudersoverleg EZ provincie/ gemeenten .

2.6 Nota Landbouwontwikkeling

Hoewel het belang van de primaire landbouwsector in de productiestructuur van Flevoland zowel absoluut als relatief afneemt, is deze sector nog steeds van grote economische betekenis voor het landelijke gebied, voor de leefbaarheid van de plattelandskernen en als drager van het landschap.

De provincie verwacht als belangrijkste veranderingen schaalvergroting, een verdere afname van het aantal agrarisch ondernemers, introductie van ICT-toepassingen, voortschrijdende automatisering, een toename van het aantal melkveebedrijven en de introductie van nieuwe gewassen. De doelstellingen van de in maart 2003 vastgestelde Landbouwontwikkelingsnota anticiperen op deze veranderingen en richten zich op:

- het bieden van ruimte aan agrarische ondernemers om te ondernemen;
- het streven naar robuuste en toonaangevende agrarische productiegebieden, waar kwalitatief hoogwaardige producten op duurzame wijze worden geteeld;
- het stimuleren en ondersteunen van de ontwikkeling van een veilige, concurrerende en duurzame landbouw.

De provincie streeft daarbij naar een landbouw die:

- drager is van de vitaliteit van en de economische motor is voor het landelijk gebied;
- economisch produceert, waarbij de landbouw op een rendabele wijze producten levert waar de markt om vraagt. Dit vereist een landbouw waar ondernemerschap en innovatie sterk zijn ontwikkeld;
- duurzaam produceert. Onder duurzaam produceren verstaat de provincie:
  - Sociale duurzaamheid: waar de landbouw maatschappelijk wordt gewaardeerd en gerespecteerd en die wordt gekenmerkt door open, transparante en respectvolle relaties tussen agrarische ondernemers en samenleving en tussen ondernemers onderling.
  - Ecologische duurzaamheid: waarbij een zorgvuldig gebruik van natuurlijke hulpbronnen en het milieu en een respectvolle omgang met dieren vanzelfsprekend zijn en waarbij de landbouw landschappelijk goed is ingepast en zich in evenwicht met andere functies in het landelijk gebied ontwikkelt.
  - Economische duurzaamheid: waarbij bedrijven zicht hebben op continuïteit van de bedrijfsvoering, ook op de langere termijn.
- veilig produceert, waarbij de landbouw voor haar omgeving en de consument veilige en verantwoorde producten voortbrengt.

Om bovenstaand streven te bewerkstelligen legt de provincie de komende jaren prioriteit bij:

- verduurzaming van de Flevolandse landbouw:
  - afname gebruik en emissie van gewasbeschermingsmiddelen;
  - stimuleren van de ontwikkeling van de biologische landbouw;
  - emissie reductie van nutriënten.

- structuurversterking en innovatie:
  - bevorderen teelt en of productie biobrandstoffen;
  - bevorderen vrijwillige kavelruil;
  - bevorderen ontwikkeling glastuinbouw;
  - versterken kennisboulevard Lelystad – Dronten;
  - bevorderen ketengericht produceren;
  - versterken van de be- en verwerking van agrarische producten;
  - stimuleren van innovatie in de agrarische sector.

- Ondersteunen van agrarisch natuurbeheer.

2.7 Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme

Toerisme en recreatie is één van de speerpunten van het provinciaal economisch beleid. Enerzijds om inwoners van Flevoland en potentiële bezoekers van buiten de provincie voldoende mogelijkheid te bieden tot ontspanning en vertier in vrije tijd. Anderzijds is recreatie en toerisme een sterk groeiende sector waarin veel Flevolandse werkzaam zijn. Zo genereerden toeristische en recreatieve activiteiten in Flevoland in 2002 een omzet van € 306,9 miljoen (1999: € 200 miljoen) en bood de sector aan 8.000 mensen werk. Bovendien bepalen aanwezige en nieuw te creëren toeristisch-recreatieve voorzieningen in belangrijke mate het beeld en daarmee het imago van Flevoland. De aanwezige voorzieningen en de kwaliteit ervan dragen tevens bij aan een wervend woon- en leefklimaat, met positieve uitstraling op het bedrijfsvestigingsklimaat.

De hoofddoelstelling van het Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme (BART) is 'de ontwikkeling en instandhouding van een vitale, sterke en duurzame sector recreatie en toerisme en een toeristisch-recreatieve voorzieningenstructuur die evenwichtig meegroeit met de omvang van de bevolking, tegemoet komt aan de recreatieve wensen van de inwoners van Flevoland en die voldoende aantrekkingskracht heeft op de toeristische markt.' Uitgangspunt is het realiseren van een toeristisch-recreatief product dat:

- voldoet aan de marktvraag;
- gebruik maakt van de beeldbepalende karakteristieken van het gebied;
- goed bereikbaar is, zo mogelijk met het openbaar vervoer;
- op een verantwoorde manier is ingepast in het milieu;
- een bijdrage levert aan de werkgelegenheidsgroei van gemiddeld 5% per jaar.

Om deze doelstelling te bereiken zijn in het BART vijf actielijnen opgenomen, te weten:

- verbetering van het product, onder meer door innovatie;
- promotie en imagoverbetering geïntegreerd in de gebiedsmarketing;
- versterken van de synergie tussen recreatie en toerisme en andere maatschappelijke sectoren;
- versterken van samenwerking en organiserend vermogen van de sector;
- versterken van de basiscondities waaronder het product aangeboden wordt.

In de vijf actielijnen in de nota BART, dat via een jaarlijks actieprogramma wordt uitgevoerd, is een integrale aanpak en afstemming met andere beleidsvelden verankerd, zoals verkeer en vervoer, veiligheidsbeleid, communicatie, natuurbeleid, cultuurbeleid. Hiervoor is een aparte strategie opgenomen: "het versterken van synergie recreatie en toerisme met andere sectoren".

2.8 REOF Halverwege

Halverwege de planperiode van het REOF 2000-2005 is nagegaan of het economische beleid op koers lag. Op basis van een analyse van de trends en (beleids)ontwikkelingen, de verwachte ontwikkeling van de economie en de tussentijdse resultaten is geconcludeerd dat:

1. de uitvoering van het REOF voorspoedig verloopt;
  2. het welslagen van het economische beleid door vele partijen gedragen wordt;
  3. de belangrijkste economische indicatoren (werkgelegenheid, werkloosheid, brp, aantal vestigen en starters) zich gunstig hebben ontwikkeld, maar sterk onder druk staan door de conjuncturele neergang;
  4. de essenties en doelstellingen van het REOF nog steeds actueel zijn,
  5. de volgende beleidsopgaven om accentueringen in het beleid vragen:
- Stimuleren werkgelegenheid. De inspanningen om meer werkgelegenheid tot stand te brengen door alle betrokkenen opgevoerd zullen worden omdat de groei van de werkgelegenheid naar 1% is teruggelopen, terwijl de beroepsbevolking jaarlijks met 3% groeit.
  - Tijdig ruimte scheppen voor economische activiteiten. Het streven het aantal arbeidsplaatsen in overeenstemming te brengen met de beroepsbevolking en de economische druk vanuit de omliggende gebieden brengt de noodzaak met zich mee tijdig ruimte te scheppen voor economische activiteiten.
  - Versterken intergemeentelijke samenwerking/ afstemming. Nu de groei van het aantal vestigingen is teruggelopen, is er alle aanleiding voor samenwerking en bundeling van middelen en ideeën op het gebied van economische gebiedspromotie (en acquisitie) en afstemming van gemeentelijke economische structuurvisies.
  - Verhogen innovatiegraad MKB. Het economische beleid dient zich vooral te richten op het bevorderen van innovatie en het versterken van het menselijk kapitaal om zo de arbeidsproductiviteit en daarmee de internationale concurrentiepositie van het Flevolandse bedrijfsleven te verbeteren.
  - Versterken voorzieningenniveau. Het achterblijvende voorzieningenniveau heeft een negatieve invloed op het vestigingsklimaat en dient daarom versterkt te worden. Het toegenomen belang van menselijk kapitaal vraagt om een versterking van het hoger, middelbaar- als beroepsonderwijs in Flevoland.

Geconcludeerd is dat deze beleidsopgaven vragen om nadere accentueringen in het regionaal economisch ontwikkelingsbeleid, te weten:

- Het startersbeleid: het vergroten van het aantal starters en het verbeteren van hun slaagkans door huidige initiatieven beter af te stemmen en de dienstverlening voor starters te verbeteren.
- Het arbeidsmarktbeleid: intensiveren van het provinciaal arbeidsmarktbeleid gericht op enerzijds het verbeteren van de kwalificaties van achterstandgroepen op de arbeidsmarkt door scholing en anderzijds op het verbeteren van de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt.
- Het vestigings- en locatiebeleid: meer aandacht voor de acquisitie van voorzieningen en industriële vestigingen. Het tijdig reserveren van zoekruimtes, Ruimere vestigingsmogelijkheden in het kader van het locatiebeleid. Intensivering van de gebiedspromotie door samenwerking.
- Het innovatie- en technologiebeleid: verbreding en intensivering. Extra impuls om de innovatiegraad bij het MKB te verhogen, waarbij de aandacht zich ook richt op de dienstverlenende sector. Realisering en uitbouw business- en scienceparken, uitbouw clusters en verbeteren van de kennisoverdracht van onderwijs- en kennisinstelling naar het MKB.
- Het voorzieningenniveau: intensiveren inspanningen gericht op verbreding en verdieping van het onderwijsaanbod.

Deze accentueringen zijn opgenomen in de verschillende vastgestelde beleidskaders en bijbehorende uitvoeringsprogramma's (zie hoofdstuk 2). Daarnaast bleek uit de rondetafelbijeenkomst REOF Halverwege dat er een nauwe samenhang bestaat tussen de verschillende beleidsvelden, wat vraagt om een integrale benadering. Naast de basisvoorwaarden, ruimte en bereikbaarheid, dienen innovatie en kansrijkheid het leidende principe te zijn in het regionaal economisch ontwikkelingsbeleid.

3 Omgevingsverkenning

3.1 Inleiding

Op basis van een uitgebreide analyse van de recente economische ontwikkeling van Flevoland en de huidige stand van zaken van de economie zijn de sterke en zwakke punten van Flevoland vastgesteld. Door middel van een doorlichting van de belangrijkste trends en (beleids)ontwikkelingen zijn kansen en bedreigingen geïdentificeerd. Vervolgens worden op basis van deze analyse (SWOT) enkele algemene conclusies getrokken die richting gevend zijn voor de in hoofdstuk vier gepresenteerde aanvullingen op de al vastgestelde beleidskaders.

3.2 Ontwikkeling economische kernindicatoren

De Flevolandse economie heeft, mede door de sterke bevolkingsgroei, de investeringsimpuls uit de Europese programma's⁹ en de pioniersgeest van haar nieuwe inwoners, de afgelopen decennia een enorme dynamiek laten zien. Deze dynamiek heeft geresulteerd in een sterke groei van het regionale inkomen (BRP), het aantal vestigingen en de daarmee samenhangende werkgelegenheid (zie tabel 2).

Indicator (jaarlijkse groei)	Flevoland 1998	Flevoland 2003	Nederland 2003	Flevoland 1998-2003 ¹⁰	Nederland 1998-2003
BRP (toegevoegde waarde, volume mutaties)	5,9%	0,8%	-0,5%	5,3%	1,8%
Vestigingen (LISA)	6,5%	2,6%	0,6%	5,1%	1,6%
Werkgelegenheid (fulltime)	9%	1%	-0,2%	6,4%	1,9%
Werkloosheid (werkloze beroepsbevolking)	-11,1%	50%	31,1%	10%	2,4%
Werkgelegenheidsgraad	64%	67%	90%		

Tabel 2

- De *werkgelegenheids*groei deed zich voor in alle sectoren, maar was veruit het grootst in de dienstensector. Regionaal zijn er grote verschillen. De bijdrage aan de groei van het BRP en de werkgelegenheid is het grootst in Zuidelijk Flevoland, waar de nabijheid van de Randstad zich doet voelen. Keerzijde is een sterke toename van de (auto)mobiliteit en stijgende grond- en huizenprijzen.
- De *werkgelegenheids*graad, de verhouding tussen het aantal arbeidsplaatsen en de beroepsbevolking, is de afgelopen jaren licht verbeterd tot bijna 70%. Het absolute tekort aan arbeidsplaatsen is echter wel toegenomen van 51.000 in 1998 naar 54.000 in 2003. Zonder een versterkte toename van de werkgelegenheid zal de kloof tussen beroepsbevolking en de werkgelegenheid verder toenemen, met als gevolg een verdere toename van de uitgaande *pendel* (64.000 personen in 2002).
- De *werkloosheid* in Flevoland is aanvankelijk gedaald van 7% in 1995 naar 3% in 2002, maar ligt medio 2004 met 9% net onder het landelijke gemiddelde. Belangrijkste oorzaak voor deze zeer snelle stijging is een bescheiden groei van de werkgelegenheid vanaf 2003 bij een gelijkblijvende hoge bevolkingsgroei.
- Kijkend naar de groei van het *aantal vestigen* valt op dat alleen in de sector landbouw en visserij het aantal vestigingen is afgenomen. De groei van de bedrijvigheid komt grotendeels (ongeveer 75% natuurlijke aanwas) voort uit de eigen ontwikkelingskracht van Flevoland. De gemeente Almere zorgde de afgelopen jaren voor driekwart van de groei van de bedrijvigheid in Flevoland.
- Het aandeel *starters* in de nieuwe oprichtingen ligt rond de 50%. Het hoge aandeel starters in Flevoland is een gunstig teken voor de regionale economie en de bedrijfsdynamiek in Flevoland. Het

⁹ Enig Programmerings Document (EPD) 1994-1999 en EPD 2000-2006.

¹⁰ 2002 en 2003 zijn voorlopige cijfers.

aandeel moderne sectoren¹¹ in de totale industrie van Flevoland is met 53% bescheiden (landelijk 59%). Flevoland heeft daarmee na Friesland en Groningen de meest traditionele industrie van Nederland. Alleen het aandeel van de machine- en apparatenindustrie is in Flevoland relatief hoog (19% tegenover 9% landelijk (2000)). De groei van de moderne industrie in Flevoland was in 1996-2000 met 28% wel veruit de grootste van Nederland.

- Het positieve *migratiesaldo* is al jarenlang vrij hoog en redelijk stabiel. Flevoland fungeert nog steeds als overloopgebied voor het oude land, in het bijzonder de Noordvleugel van de Randstad. De immigratie is het grootst in de bedrijfstakken groothandel en de industrie.
- De ontwikkeling van de Flevolandse economie is echter, na enkele jaren van hoogconjunctuur, op een aanzienlijk lager groeipad uitgekomen. Zo is de *economische groei* (BRP) sinds 1999 gedaald van ruim 9% naar 0,8% in 2003. Eenzelfde beeld laat de ontwikkeling van de andere indicatoren zien. Ondanks deze conjuncturele groeivertraging presteert Flevoland op de meeste economische indicatoren nog steeds beter dan het Nederlandse gemiddelde.
- De conjuncturele neergang vertaalt zich in een afname van de *uitgifte van bedrijventerreinen* van 91 hectare in 1998 naar 30 hectare in 2003. In de praktijk blijkt dat de realisering van bedrijventerreinen in een aantal Flevolandse gemeenten te traag is verlopen, waardoor in het verleden ten tijde van hoogconjunctuur gemeenten 'nee' moesten verkopen. Op het moment dat door het geïntensiveerde planningsproces de voorraad weer was toegenomen, bleek het gunstige economische tij te zijn verlopen.
- De afgelopen vier jaar is 300.000 m² *kantooroppervlakte* gerealiseerd, waarmee de totale voorraad per 1 januari 2005 ruim 700.000 m² bedraagt, waarvan 469.000m² in Almere en 211.000 m² in Lelystad. Het huidige lage opnametempo¹², en een toename van het aanbod¹³ tussen 2001 en 2004 heeft geleid tot een sterke toename van de leegstand (VGM Vastgoedmarkt, 2005). De leegstand heeft echter nog niet geleid tot prijsdalingen. Deze zijn, na een sterke stijging eind jaren negentig, de laatste drie jaar stabiel. Het aanbod in de grootteklasse vanaf 4.000 m² beperkt zich in Almere tot slechts 5 objecten. De verwachting is dan ook dat ontwikkelaars binnen een afzienbare periode de tijd rijp zullen achten voor nieuwe ontwikkelingen (Almere Poort). Ondanks een ruime beschikbaarheid aan bedrijfsruimte, waaronder moderne bedrijfsverzamelgebouwen, ontbreekt het in Flevoland aan voldoende goedkope kleinschalige (binnenstedelijke) broedplaatsen voor startende en jonge bedrijven.
- Waar verwacht mag worden dat de bevolkingsvolgende werkgelegenheid (*voorzieningen*) gelijke tred houdt met de groei van de bevolking, is dat in Flevoland in een groot aantal sectoren niet het geval. In Zuidelijk Flevoland is in vergelijking met de Noordvleugel zelfs sprake van een achterstand van 50% in een zestal sectoren (ABF Research, 2000). De achterstand is vooral groot in de door de overheid gereguleerde voorzieningen onderwijs en zorg. Ook de achterstand in de detailhandel en horeca is groot. De achterstand in voorzieningenniveau wordt mede veroorzaakt doordat organisaties Flevoland (deels) vanaf het oude land blijven bedienen en een deel van de Flevolandse bewoners het oude land (herkomstgebied) blijft opzoeken om te winkelen en uit te gaan. Waar het voorzieningenniveau achterblijft, komt ook de kwaliteit van het woon- en vestigingsklimaat onder druk te staan.
- Het *woon- en leefmilieu* in Flevoland kan als gunstig worden gekwalificeerd. De inwoners van Flevoland hebben meer ruimte voor wonen en infrastructuur dan de 'gemiddelde' Nederlander. De woningwaarde in Flevoland ligt gemiddeld 10% lager dan in de rest van Nederland (peildatum 2002). Ook is het aanbod goedkope en middeldure koopwoningen ruimer dan in de rest van Nederland. Alleen in het dure segment kent Flevoland minder keuze.
- Het bedrijfsleven in Flevoland heeft zich de eind jaren negentig goed ontwikkeld. Zowel de groei van de *omzet* als het percentage bedrijven dat *exporteert* en *investeert* lag hoger dan het landelijke gemiddelde. Uit de ERBO-enquête van de Kamer van Koophandel voor Flevoland blijkt dat het Flevolandse bedrijfsleven in 2001 een omslag heeft doorgemaakt. De groei van de reële omzet daalde in 2001 met 1,2% (landelijk -1%), het reële exportvolume daalde met 6,5% (landelijk -1,8%) en het aandeel bedrijven dat investeerde liep terug van 74% naar 72%. In 2002 heeft deze daling zich voortgezet: de reële omzet daalde met 0,7% (landelijk -1,2%), het reële exportvolume daalde met 1,8% (landelijk -0,5%) en het aandeel bedrijven dat investeerde nam sterk af van 72% naar 62% (landelijk van 70% naar 63%). Opvallend is dat in 2003 zowel de reële omzet, het reële

¹¹ Hieronder vallen de papier- en grafisch, aardolie- en steenkoolverwerkende, chemische en farmaceutische, metaal, machine en apparaten, elektrotechnische en optische industrie en transportmiddelen sector.

¹² In 2001 bedroeg de opname van kantoorruimte 15.000 m² meter bvo en in 2004 40.000 m² bvo. De opname van bedrijfsruimte bedroeg in 2001 35.000 en in 2004 ruim 61.000 bvo

¹³ Het aanbod van kantoorruimte bedroeg 87.000 m² bvo in 2001 en 104.000 m² bvo in 2004. Het aanbod van kantoorruimte bedroeg 99.000 m² bvo in 2001 en 199.000 m² bvo in 2004.

exportvolume als het aandeel bedrijven dat investeert steeg, terwijl er landelijk sprake was van een daling. In 2004 is dit beeld weer omgekeerd en daalde de reële omzet (-0,4% tegenover landelijk -0,1%) en het reële exportvolume (-0,4% tegenover landelijk +1,6%) harder dan landelijk het geval was

- Het aantal Flevolandse bedrijven dat aan *innovatie* doet ligt rond de 25%. Vergeleken met Nederland wordt in Flevoland gemiddeld geïnvesteerd in Research en Development (R&D). Relatief gezien behoort Flevoland tot de koplopers wat betreft publieke R&D. Absoluut gezien neemt Flevoland een zeer bescheiden plaats in. Ongeveer 75% van de totale R&D-uitgaven in Flevoland worden gedaan door onderzoeksinstituten. Deze positie dankt Flevoland aan de aanwezigheid van drie grote kennisinstituten, het Nederlands Lucht Ruimtevaartlaboratorium (NLR), het Rijksinstituut Zuivering Afvalwater (RIZA) en de Animal Science Groep (ASG). Deze kennisinstituten bieden hoogwaardige werkgelegenheid, dragen bij aan de naamsbekendheid van de provincie en zijn een belangrijke impuls voor de technologische vernieuwing van de Flevolandse economie (voornamelijk de agrarische sector). De omvang van de private R&D-uitgaven in Flevoland is, ondanks een verdubbeling in de periode 1999-2001, absoluut gezien zeer bescheiden in Flevoland (0,7% van de totale private R&D in Nederland) en ligt ver beneden het landelijke gemiddelde. Dit is te verklaren door het relatief hoge aandeel van het kleinbedrijf in Flevoland. De relatief jonge instituties, de jonge ontstaansgeschiedenis van bedrijven en het ontbreken van echte trekkers zorgen er echter voor dat de netwerkvorming en kennisuitwisseling in de private sector tot op heden achterblijft ten opzichte van het oude land.

3.3 Trends

Internationaal

Een belangrijke ontwikkeling die Nederland en Flevoland op vele manieren raakt is de *voortschrijdende internationalisering* en de zich wereldwijd verspreidende invloed van *technologische ontwikkelingen*. Sleutelbegrippen hierbij zijn: 'globalisering', een subtiel evenwicht tussen globalisering (schaalvergroting) en lokalisering (specialisatie), kostenbeheersing, productiviteitsverbetering, verdienstelijking, kennisintensivering, de vorming van netwerken en clusters en het belang van innovatie en menselijk kapitaal voor economische groei.

De internationale concurrentie tussen regio's en bedrijven neemt toe en wordt in toenemende mate bepaald door het lokale productiemilieu. Kennis, vaardigheden en informatie zijn naast kostenfactoren voor veel bedrijfsactiviteiten steeds belangrijkere productiefactoren. Hierop worden de eisen van de vestigingsplaatskeuze steeds sterker afgestemd. In het bijzonder de kwaliteit van het woon- en leefklimaat, de aanwezigheid van voldoende en goed opgeleid personeel, een goede (multimodale en elektronische) bereikbaarheid, de aanwezigheid van sterke clusters en netwerken van bedrijfsactiviteiten en de toegang tot informatie worden steeds belangrijkere vestigingsplaatsfactoren. Dit geldt in het bijzonder voor kennisintensieve en innovatieve bedrijvigheid.

Het proces van globalisering en lokalisering, kennisintensivering, verdienstelijking en de sterke opkomst van ICT-toepassingen leiden ook tot andere locatiebehoeften en stellen nieuwe eisen aan bereikbaarheid. Bij industriële en logistieke bedrijven is een *verkantoringstrend* waarneembaar. Dit betekent dat Flevoland steeds meer kantoorachtige vestigingen krijgt van industriële en logistieke bedrijven waar, al dan niet gecombineerd met een deel van de feitelijke productie, tertiaire activiteiten plaatsvinden.

Ook locatieontwikkeling is aan verandering onderhevig. Het eenzijdig produceren van bouwgrond voor bedrijven wordt steeds meer verdrongen door functiegeïntegreerde ontwikkeling, publiekprivate ontwikkelconsortia en een oriëntatie op beheersmogelijkheden.

In toenemende mate dringt het inzicht door dat bevrediging van de behoeften van de huidige bevolking de welvaart van toekomstige generaties niet in gevaar mag brengen. De uitdaging is dan ook om krachtig inhoud te geven aan een *duurzame economische ontwikkeling* omdat hulpbronnen (o.a. water, energie en ruimte) beperkt voorradig zijn. Hier gaat economische groei gepaard met een daling van de milieudruk (ontkoppeling). In Flevoland is daarbij nadrukkelijk gekozen voor relatieve ontkoppeling.

Vanuit het besef dat de voorraad fossiele brandstoffen eindig is en het voortgaande gebruik van fossiele brandstoffen ernstige gevolgen heeft voor het klimaat, zullen het gebruik van biobrandstoffen en de toepassing van de *waterstoftechnologie* de komende jaren aan belang winnen. Deze technologie zal een grote impact kunnen hebben op de wereldeconomie. Richting en omvang daarvan zijn op dit moment echter moeilijk in te schatten.

Nationaal en regionaal

De groei van de bevolking in Nederland neemt als gevolg van *ontgroening* en een strenger *immigratiebeleid* af. Dit heeft op termijn vergaande gevolgen voor de toekomstige samenstelling van de beroepsbevolking, de inrichting van de arbeidsmarkt en het beroep op welzijnsvoorzieningen, de sociale zekerheid en de zorgsector. De vergrijzing van de Nederlandse bevolking en de toename van het aantal mensen dat aan het werk is zorgt er voor dat de economische groei steeds minder kan leunen op groei van het arbeidsaanbod en steeds meer moet komen van productiviteitsverbetering. *Innovatie* is daardoor de belangrijkste motor voor verdere economische groei. *ICT* is een belangrijk voorbeeld van een (doorbraak)technologie die bijdraagt aan de verhoging van de productiviteit en daarmee aan de verbetering van de (internationale) concurrentiepositie van het Flevolandse MKB.

De komende jaren neemt de *mobiliteit* onder invloed van een verdere toename van de *wereldhandel* sterk toe. Met de verwachte groei van de bevolking en de werkgelegenheid in Flevoland zal ook de mobiliteit in Flevoland de komende jaren sterk groeien. Modelmatige prognoses van de ontwikkeling van de mobiliteit voorspellen een verdrievoudiging in de periode 1994 – 2020. De toenemende mobiliteit, en dan vooral het toenemende autogebruik, zorgt voor meer milieudruk, ruimtebeslag, files en aantasting van de veiligheid en leefbaarheid.

Op ruimtelijk-economisch gebied blijft de *uitbreiding van het economisch kerngebied* in Nederland langs economische corridors voor Flevoland van belang. De ruimtelijk-economische ontwikkeling van de Noordvleugel van de Randstad en het Oostflankgebied (Utrecht; Amersfoort) zet zich in de toekomst voort. De verwachte overloop van bedrijvigheid vanuit omliggende provincies en de verstedelijkingsopgave voor Almere zorgen voor een aanhoudende ruimtelijk economische druk op Flevoland. Gezien de verslechterde economische situatie en matige voorzichten zal de ruimtelijk economische ontwikkeling op korte termijn waarschijnlijk minder krachtig zijn dan eind jaren negentig van de vorige eeuw het geval is geweest.

3.4 Beleidsontwikkelingen

Europa

De discussie over het *toekomstige cohesie- en structuurfondsenbeleid van de EU* is op dit moment volop gaande. De Europese Commissie legt in het toekomstige cohesie- en structuurfondsen een duidelijke relatie met *Lissabon- en Gotenburg doelstellingen*. Tijdens de Europese raden in Lissabon en Gotenburg is door de EU het doel gesteld om in 2010 de meest concurrerende op kennis gebaseerde economie in de wereld te zijn, met meer en betere banen, met sociale cohesie en een duurzame samenleving. De prioriteiten van de Lissabon en Gotenburg strategie (duurzaamheid) komen ook op een prominente plaats voor in het *eEurope Actieprogramma* en het *Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling (2007-2013)*. Met een sterkere klemtoon op de regionale dimensie van het onderzoek- en innovatiebeleid in het *Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling* verbreed en versterkt de Europese Commissie haar technologiebeleid. De aandacht gaat vooral uit naar technologiegebieden, zoals ICT, nanotechnologie en biotechnologie, die in steeds belangrijker mate bijdragen aan de economische groei. De EU richt zich daarbij direct op de bedrijven en instellingen in de regio's.

De *uitbreiding van de EU* met 10 nieuwe lidstaten heeft de interne markt enorm vergroot en biedt kansen voor het Flevolandse MKB (export, samenwerking, uitbesteding). De kans bestaat dat door verplaatsing en outsourcing van bedrijfsactiviteiten naar de nieuwe lidstaten op korte en middellange termijn arbeidsplaatsen verloren gaan aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Overigens is op dit terrein meer concurrentie te verwachten uit China en India, waar de arbeidskosten nog lager liggen. Het recht van vrij verkeer van arbeid kan ertoe bijdragen dat een grotere stroom Oost-Europeanen dan voorzien, arbeid aanbiedt in Nederland. Deze Oost-Europeanen zijn gemiddeld goed opgeleid, ondernemend ingesteld, relatief goedkoop en hebben een hoge arbeidsmoraal. Dit kan gevolgen hebben voor de niet of laagopgeleide arbeidskrachten in Flevoland. Vooralsnog zijn hier geen indicaties voor.

De uitvoering van de *Europese Vogelrichtlijn* en de *Habitatrichtlijn* zijn voor Flevoland van groot belang. Deze richtlijnen zijn voornamelijk van invloed op de ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden van de sectoren recreatie en toerisme, landbouw en transport en logistiek. Daarnaast is de toekomstige implementatie van de *Kaderrichtlijn Water* van groot belang voor de ruimtelijk economische ontwikkelingsmogelijkheden in Flevoland, in het bijzonder voor de landbouw.

Onder Agenda 2000 is voor de periode 2000-2006 een nieuw pakket maatregelen vastgesteld voor de hervorming van het *Gemeenschappelijk Landbouw Beleid* (GLB). De belangrijkste maatregel betreft de verlaging van de prijssteun voor producten. De nadelige effecten voor agrariërs worden gedeeltelijk gecompenseerd via directe inkomenssteun. De afbouw van de prijssteun gaat gepaard met een vergroting van de mogelijkheden voor lidstaten en regio's om het plattelandsbeleid op een duurzame wijze vorm te geven. Hiertoe is een aantal steunmaatregelen geïntegreerd in de Kaderverordening Plattelandsontwikkeling. Vanuit deze verordening moeten lidstaten een Plattelandsontwikkelingsplan (POP) opstellen. Het plattelandsbeleid van Flevoland is vanwege de doelstelling-I status van Flevoland opgenomen in het Europese Vervolg Programma (EVP). Om de beschikbare POP gelden na 2006 ook in Flevoland te kunnen inzetten zal er in 2005 een Ruraal Ontwikkelingsplan (ROP) voor Flevoland geschreven moeten worden.

In het kader van het *Gemeenschappelijk Visserij Beleid* (GVB) heeft de Europese Commissie een drastische vermindering van de visserij-inspanningen voor de komende jaren voorgesteld.

Rijk en provincie

Het rijksbeleid ten aanzien van de ruimtelijk economische ontwikkeling van Nederland is neergelegd in een aantal recent verschenen nota's, te weten: *Pieken in de Delta*, de nota *Ruimte*, de nota *Mobiliteit* en de notitie *Vaste waarden*, nieuwe normen. De algemene lijn in deze nota's is dat het rijk zich beperkt tot strategische ontwikkelingsstrategieën en het structuur geven aan de ruimtelijk economische ontwikkeling van Nederland. Het verbeteren van de arbeidsproductiviteit door middel van het verhogen van de arbeidsparticipatie en de innovatiegraad bij het bedrijfsleven wordt gezien als grootste uitdaging. De budgettaire mogelijkheden om een substantiële bijdrage te leveren aan de economische structuurversterking van regio's is beperkt.

Het economische beleid van het rijk, zoals verwoord in de nota *Pieken in de Delta*, richt zich op het herstel van het groeivermogen van de Nederlandse economie en versterking van het internationale vestigingsklimaat en concurrentiepositie. Innovatie, kennisontwikkeling en –transfer spelen hierin een centrale rol. In eerste instantie moeten lokale en provinciale overheden economische kansen in hun regio zelf benutten. Het rijk richt zich op de economische kerngebieden in de nationale ruimtelijke hoofdstructuur. De ruimtelijke aspecten zijn in een breder verband vastgelegd in de nota *Ruimte*.

Binnen Flevoland maakt Almere integraal onderdeel uit van de Noordvleugel van de Randstad en daarmee van het economische kerngebied. Kern van het economisch perspectief van dit gebied is de verdere uitbouw van de positie van de Noordvleugel als centrum voor internationale zakelijke dienstverlening en hoogwaardige internationale logistieke activiteiten. Voor Flevoland betekent dit concreet dat:

- het te ontwikkelen bedrijventerrein langs de A6/A27 tot de topprojecten behoort;
- de verbinding A1/A6/A9 tot de prioritaire hoofdverbindingssassen behoort en
- stimulering van de stadseconomie van Lelystad opgenomen wordt in de door het Rijk met de G30 af te sluiten stadsconvenanten voor de periode 2005-2009.

Er is echter geen aandacht voor de intermediaire zone van Flevoland, die feitelijk van groot belang is voor het functioneren van het economische kerngebied. Vooral de as Lelystad – Dronten heeft goede toekomstperspectieven en laat nu al een krachtige economische ontwikkeling zien, complementair aan die van Almere.

In de nota *Ruimte* wordt het oude rijkslocatiebeleid ingewisseld voor een beleid waarin plaats is voor een evenwichtige afweging tussen economische ontwikkeling, milieu en ruimtelijke kwaliteit. De provincie Flevoland heeft hierop geanticipeerd met een nieuw provinciaal locatiebeleid.

Daarnaast bevat de nota *Ruimte* een aanzienlijke verstedelijkingsopgave voor Almere na 2010. Om te komen tot een samenhangende economische ontwikkeling, die gelijke tred houdt met de ontwikkeling van de beroepsbevolking is door het rijk, de gemeente Almere en de provincie een *Integraal Ontwikkelingsplan Almere* (IOP Almere) opgesteld. Dit plan richt zich op het versterken van de kwaliteit van woon- en werkgebieden in combinatie met een gelijktijdige verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van natuur en landelijk gebied en een niveau van voorzieningen dat toereikend is om een goede economische en sociale ontwikkeling te steunen.

In de nota *Mobiliteit* wordt de eerder verschenen Nota *Ruimte* uitgewerkt voor verkeer en vervoer. Uitgangspunt in het nieuwe beleid is het begeleiden van de mobiliteit. In de verbindingen tussen de nationale stedelijke netwerken en de grotendeels daarbinnen gelegen nationale economische centra,

waaronder de twee mainports, wordt het meest geïnvesteerd. Een deel van de in het Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer opgenomen nieuwe verbindingen wordt kritisch doorgelicht op nationaal belang. Dit heeft tot gevolg gehad dat de N23 is geschrapt. De verkeers- en vervoersproblematiek tussen Schiphol en Almere is in *een integrale gebiedsstudie* verkend. Daaruit blijkt dat meer wegcapaciteit noodzakelijk is om de verkeersgroei, mede als gevolg van de uitbreiding van Almere, te faciliteren. In het openbaar vervoer zou slechts beperkt te hoeven worden geïnvesteerd, mits de Zuiderzeelijn wordt aangelegd. Op basis van de verkenning is een planstudie gestart die een integraal kader moet bieden voor alle projecten in de Noordvleugel. Een betrouwbare bereikbaarheid is essentieel voor het functioneren van Flevoland.

Wat waterwegen betreft beperkt het Rijk zich tot het inhalen van achterstallig onderhoud. Initiatieven voor multimodale overslagcentra worden in principe overgelaten aan marktpartijen en lagere overheden. Met betrekking tot het spoor focust het kabinet zich op het hoofdrailnet dat zich richt op personenvervoer tussen grootstedelijke gebieden en goederenvervoer tussen de mainports en het achterland. Daartoe behoren de Flevospoorlijn, de Hanzelijn en de Zuiderzeelijn. In het kader van de procedure van de Zuiderzeespoorlijn wordt nagegaan welke mogelijkheden er zijn voor een IJmeerverbinding tussen Amsterdam en Almere.

Het beleid voor de luchthavens wordt gedecentraliseerd naar de provincies. Dit omdat deze luchthavens primair van belang zijn voor de bereikbaarheid van regio's en voor de versterking van de regionale economie. De provincie Flevoland wil eerst een duidelijke visie van het rijk op de positie van luchthaven Lelystad. Zolang nog niet duidelijk is welke functie deze luchthaven voor Schiphol krijgt, is de provincie niet bereid de bevoegdheden voor deze luchthaven over te nemen.

De notitie *Vaste waarden, nieuwe vormen* omschrijft het milieubeleid van het rijk voor de periode 2002-2006. Kern van het beleid is dat economische groei niet ten koste mag gaan van het milieu. De ont koppeling die de laatste jaren tot stand is gebracht tussen economische groei en milieudruk dient te worden vastgehouden. Nederland houdt vast aan de internationale klimaatafspraken en zet in op een krachtig internationaal milieubeleid. Op het gebied van energie is het rijksbeleid gericht op een overgang naar duurzame energiehuishouding, een kostenefficiënte uitvoering van de Kyoto verplichtingen en een verdergaande liberalisering van de energiemarkt

3.5 Verwachte ontwikkeling van de economie

Nederland en Flevoland zijn relatief zwaar getroffen door de recente wereldwijde economische terugval. Na een aantal jaren van hoogconjunctuur eind jaren negentig van de vorige eeuw is het economische beeld vanaf 2001 in snel tempo verslechterd. De verwachtingen voor de korte termijn (2005-2006) zijn allerminst rooskleurig. De economie herstelt zich langzamer dan aanvankelijk gedacht, met als gevolg een sterk oplopende werkloosheid. De Nederlandse economie komt niet op stoom, volgens het CPB (juni 2004):

- Naar verwachting groeit de Nederlandse economie in 2005 met 1,5%. In zowel historisch als internationaal perspectief is sprake van een traag economisch herstel. Voor de periode 2004 – 2007 wordt rekening gehouden met een gemiddelde economische groei van 2% per jaar.
- Voornamelijk in 2005 komt het reëel beschikbare inkomen van huishoudens onder druk te staan als gevolg van een daling van het reële loon en hogere belastingen en premies.
- Het aantal werklozen blijft voorlopig nog gestaag oplopen, tot gemiddeld 7% van de beroepsbevolking in 2005. Op langere termijn neemt de werkloosheid naar verwachting weer af tot 6% in 2007.

Bron: CPB: MEV 2005; Bijstelling Meerjarencijfers 2004-2007.

De verwachte ontwikkeling van de Flevolandse economie laat een wat positiever beeld zien:

- De Flevolandse economie blijft sneller groeien dan de Nederlandse economie. Dit is vooral te danken aan het feit dat de Flevolandse bevolking ook de komende jaren vooral in Zuidelijk Flevoland nog groeit (gemiddeld 2% per jaar). Regionaal doen zich echter wel verschillende voor. De economische groei en de groei van de werkgelegenheid in Zuidelijk Flevoland ligt beduidend hoger dan in de rest van Flevoland. Deze groei hangt nauw samen met de sterke toename van de beroepsbevolking.

- Op langere termijn zal het aandeel van de verzorgende sector in de regionaal economische groei afnemen, en zal de groei meer en meer moeten komen uit stuwende activiteiten.
- Volgens prognoses van het CWI blijft de groei van het aantal banen in Flevoland met gemiddeld 3 tot 4% in de periode 2004 – 2009 fors hoger liggen dan de overige regio's in Nederland (Nederland 1 tot 2% in de periode 2004 –2009). Ondanks deze hogere groei daalt het aantal werklozen (NWW-ers) in Flevoland naar verwachting slechts beperkt door de hoge bevolkingsgroei.

De Flevolandse economie heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld naar een diensteneconomie, waar kennis en innovatie steeds belangrijkere productiefactoren zijn geworden. Deze ontwikkeling zet zich in de nabije toekomst voort. De toekomstige werkgelegenheidsgroei in Flevoland zal voornamelijk plaatsvinden in de tertiaire¹⁴ en quataire¹⁵ sector. In de sectoren landbouw en visserij is een lichte afname te verwachten van de werkgelegenheid. Het aandeel ervan in de totale Flevolandse werkgelegenheid zal verder dalen. In de industrie is nationaal, onder invloed van verplaatsing van productiecapaciteit naar lagelonenlanden, outsourcing van deelactiviteiten en productiviteitsstijgingen een verdere afname van de werkgelegenheid te verwachten. Voor Flevoland wordt, vanwege de snelgroeiende economie en de beschikbare ruimte voor industriële vestigingen, rekening gehouden met een absolute toename van de werkgelegenheid in de industrie.

3.6 Conclusies

In onderstaande SWOT-tabel zijn de sterkten en zwakten en kansen en bedreigen volgend uit de omgevingsanalyse samengevat. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen de economische structuur (samenstelling bedrijfsleven) en het productie- en vestigingsmilieu (de regionale omstandigheden voor het bedrijfsleven).

SWOT	
<p>Sterkten</p> <p><u>Economische structuur</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sterke dynamiek (hoge economische groei en werkgelegenheidsgroei, hoog aantal starters en nieuwe vestigingen); - Omvangrijke dienstensector; - Omvangrijk en divers samengesteld MKB (gunstig voor werkgelegenheidscreatie); - Innovatief MKB in de speerpuntsectoren bio- en medische technologie, geomatica, composieten en ICT. <p><u>Productiemilieu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Jonge en snelgroeiende beroepsbevolking; - Pioniersgeest Flevolandse bevolking; - Korte lijnen, overzichtelijke structuren; - Gunstig woon- en leefmilieu (ruimte, lage huizenprijzen, ruim aanbod goedkope en middeldure koopwoningen); - Lage grondprijzen bedrijventerreinen t.o.v. de provincies Utrecht, Noord-Holland en Gelderland; 	<p>Zwakten</p> <p><u>Economische structuur</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Economische groei is voor groot deel van bevolkingsvolgende aard; - Eenzijdigheid Urker economie; - Afname werkgelegenheid primaire landbouw; - Beperkt aantal buitenlandse vestigingen en investeringen; - Ontbreken van grote bedrijven als spin in het web van toeleveranciers en dienstenaanbieders, trekker van (kennis)clusters en bron voor innovatie (R&D) en export; - Beperkte omvang industriële sector als voedingsbodem voor de verdere ontwikkeling van de tertiaire sector. <p><u>Productiemilieu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Te weinig keuze in dure koopwoningen segment; - Beperkt aantal bedrijfsterreinen is geschikt voor milieucategorie 4 en 5; - Relatief hoge kantoorprijzen t.o.v. de omliggende provincies; - Ontbreken van goedkope, kleinschalige broedplaatsen voor startende ondernemingen; - Achterblijvend voorzieningenniveau op het

¹⁴ Onder tertiaire sector worden begrepen: handel, vervoer- en communicatie, bank- en verzekeringswezen, horeca, reparatie, zakelijke diensten, overige diensten en recreatie en toerisme.

¹⁵ Onder de quataire sector vallen de overheidsdiensten (regionale overheden en gedeconcentreerde instellingen, de gezondheidsinstellingen, het onderwijs, enzovoorts).

<ul style="list-style-type: none"> - Ruim aanbod kantoorlocaties en bedrijventerreinen (kwalitatief en kwantitatief); - Drie grote Kennisinstituten (NLR, RIZA, ASG)/relatief hoge publieke R&D; - Centrale ligging in Nederland en Noordwest Europa; - Goede interne bereikbaarheid buiten de spits en bereikbaarheid vanuit de Randstad buiten de avondspits; - Almere Internetexchange als toegangspoort tot het wereldwijde web en neveninvesting SARA. - Aanwezigheid hoger onderwijsinstituten (IIE, CAH, ACTA). 	<p>gebied van onderwijs, zorg, detailhandel en horeca;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ontbreken van een (technische) universiteit en relatief weinig (technische) hbo-opleidingen. - Beperkt aantal OV- en wegverbindingen met het oude land; - Slechte bereikbaarheid Randstad in de ochtendspits vanuit Flevoland; - Lage private R&D bedrijfsleven; - Relatief laag opleidingsniveau Flevolandse beroepsbevolking; - Beperkte omvang regionale arbeidsmarkt; - Achterblijvende netwerkvorming en kennisuitwisseling in de private sector/ lage organisatiegraad MKB.
<p>Kansen</p> <p><u>Economische structuur</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Groei stuwende bedrijvigheid (moderne industrie en dienstensector) o.b.v. autonome ontwikkelingskracht, overloop en aanvullende acquisitie; - Op korte termijn sterke groei van de bevolkingsvolgende werkgelegenheid op die terreinen waar nu sprake is van een achterstand in voorzieningenniveau; - Groei van (watergebonden) recreatie en (plattelands) toerisme. - Verbreding primaire landbouwsector (o.a. be- en verwerking, innovatie, kwaliteit). - Bewerkstelligen van dwarsverbanden tussen kansrijke stuwende clusters; - Acquisitie van grote bedrijven/ trekkers. <p><u>Productiemilieu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Verhogen van het opleidingsniveau c.q. de startkwalificatie van de Flevolandse beroepsbevolking; - Versterken innovatiegraad MKB (en daarmee verbeteren productiviteit en internationale concurrentiepositie); - Verglazing Flevoland/ ICT-potenties Almere: toename gebruik ICT-toepassingen door MKB; - Uitbouw kennisclusters op het gebied van composieten, ICT, bio- en medische technologie en geomatica; - Uitbouwen en versterken kennistransfer Kennisinstituten en MKB; - Internationale partnerships, netwerken en specialisatie (hoge toegevoegde waarde); - Ontwikkeling Intermediaire zone Lelystad-Dronten; - Ontwikkeling Luchthaven Lelystad tot Business Airport; - Nieuw marktconform locatiebeleid: ontwikkelingsplanologie i.p.v. toetsingsplanologie; - Multimodaal vervoer en waardetoevoegende 	<p>Bedreigingen</p> <p><u>Economische structuur</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Toename internationale (prijs) concurrentie. Outsourcing van productieonderdelen en standaarddiensten naar lagelonenlanden; - Langzaam economisch herstel als gevolg van internationaal terrorisme; - Toekomstige economische groei staat onder druk door vergrijzing, de al hoge arbeidsparticipatie en beperkte productiviteitsverbeteringen; - Verdere liberalisering wereldmarkt voor landbouwproducten; - Afname groei stuwende werkgelegenheid in de periode 2001-2003; <p><u>Productiemilieu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Toename congestie richting Randstad (A6/A9/A1; A6/A27) als gevolg van stijging absolute tekort aan arbeidsplaatsen; - Bij verder gaande groei bevolking, druk op het beperkte aantal verbindingen met het oude land om deze groei op te vangen; - Dichtslibben van het onderliggende wegennet; - Veroudering van bedrijventerreinen en kantorenlocaties. - Afname van de immigratie; - Arbeidsmarktpositie van lager opgeleiden: relatieve hoge loonkosten worden niet gedekt door een internationaal concurrerende arbeidsproductiviteit; - Toename van de opleidingseis; - Door gebrek aan (hogere) onderwijsinstellingen verlies aan menselijk kapitaal; - Verslechtering internationaal vestigingsklimaat en concurrentiepositie (relatief sterk gestegen loonkosten t.o.v. arbeidsproductiviteit); - Ontstaan van een mismatch tussen vraag en aanbod van bedrijfsruimte bij het aantrekken van de economie (niet hanteren ijzeren voorraad);

<ul style="list-style-type: none"> - logistieke activiteiten (VAL); - Komst Hanzelijn: (verdere) verknoping, onderwijs- en arbeidsmarkten met Oost-Nederland; - Ontwikkeling A6/A27 als nationaal bedrijventerrein en Almere Poort tot nationale kantoorlocatie; - Koppeling opwekking duurzame energie (windmolens en biomassa) en opslag d.m.v. brandstofcellen (waterstof); - Uitgaande Pendel vormt strategische Arbeidsmarktreserve; - Toename aanbod duurdere koopwoningen; - Aandacht EU voor de regio: 7de kaderprogramma, Lissabon agenda, Structuur Fondsen (mogelijk nieuwe doelstelling 2 status voor Flevoland). 	<ul style="list-style-type: none"> - Toename (Europese) regelgeving die beperkingen legt op economisch gebruik van ruimte (Habitat- Vogelrichtlijn, kaderrichtlijn Water); - Toename leegstand kantoren (m.n. Almere, maar ook Lelystad); - Stijging van de gemiddelde grond- en huurprijs; - Stijging huizenprijzen; - Toenemende administratieve lastendruk MKB. - Afname beschikbare ruimte. NIMBY: not in my back yard. - Onzekerheid over Europese Structuurfondsen na 2006; - De aandacht van het ministerie van EZ voor de randstad en vier innovatieve regio's (waartoe Flevoland niet behoort).
---	--

Tabel 3

Belangrijkste conclusie is dat de Flevolandse economie een zeer grote dynamiek¹⁶ laat zien. Ondanks het goede presteren van Flevoland zijn niet alle geformuleerde doelstellingen uit de vorige beleidsperiode gehaald. Belangrijkste oorzaak is de conjuncturele neergang vanaf 2001 bij een gelijkblijvende sterke bevolkingsgroei. In de afgelopen jaren is daardoor een groot deel van de winst die in de voorgaande periode van hoogconjunctuur is opgebouwd, (grotendeels) te niet gedaan.

De afgelopen jaren nam de Flevolandse economie niet alleen sterk in omvang toe, zij veranderde ook van karakter. De economische structuur van Flevoland groeit langzaam toe naar een gediversifieerde, moderne en op kennis gebaseerde (diensten)economie. Toch laat de sectorstructuur in Flevoland nog een aantal hiaten zien. De belangrijkste zijn de ondervertegenwoordiging van de industrie en het grootbedrijf en de achterstand in voorzieningen ten opzichte van het oude land.

De sterke economische ontwikkeling van Flevoland hangt nauw samen met de functie die Flevoland vervult als overloopgebied, maar vooral ook met de in de afgelopen tijd gebleken eigen dynamiek van het gevestigde bedrijfsleven. Voor een belangrijk deel is de economische groei van bevolkingsvolgende, lokaal verzorgende aard. Niettemin lijken de productieomstandigheden (productiemilieu) en de samenstelling van het bedrijfsleven (productiestructuur) een gunstige invloed te hebben op het economisch presteren van Flevoland. Flevoland biedt nog steeds betaalbare bedrijfsruimte, een gunstig woon- en leefklimaat, een ruim arbeidsaanbod en is door haar centrale ligging buiten de spits goed bereikbaar. Mede door de gerealiseerde groei in het verleden en de toegenomen regelgeving staan deze vestigingsfactoren wel onder druk.

Daarnaast veranderen, mede door de opkomst van de kenniseconomie, de verdienstelijking en de toegenomen internationalisering, de eisen die aan het productiemilieu worden gesteld. Naast voldoende ruimte en een goede bereikbaarheid is het in het bijzonder van belang het aanbod van (in het bijzonder hoger) onderwijsvoorzieningen, de private R&D, het opleidingsniveau van de Flevolandse beroepsbevolking en de netwerkvorming en kennisuitwisseling tussen onderwijs-, onderzoeksinstituten, ondernemingen en de overheid (de 4 O's) te versterken.

Het toekomstige draagvlak van de Flevolandse economie is sterk afhankelijk van de (internationale) concurrentiepositie van het Flevolandse bedrijfsleven. Om de (internationale) concurrentiepositie van Flevoland op lange termijn te kunnen handhaven is het investeren in innovatie als motor van economische groei en werkgelegenheid van het grootste belang. Dit vraagt om het stimuleren van de Flevolandse kenniseconomie. Ook hier spelen onderwijs, de ontwikkeling en toepassing van kennis, specialisatie, (internationale) samenwerking en netwerkvorming spelen een essentiële rol.

¹⁶ Flevoland heeft volgens de Rabobank in 2004 met een score van 7,1 de hoogste economische kracht (turbulentie bedrijfsleven, kracht productiestructuur, % exporterende bedrijven en % bedrijven met uitbreidingsinvesteringen) van de Nederlandse provincies (landelijk gemiddeld 6) en met een score van 7,1 de hoogste economische groei (winst-, export-, omzet- en werkgelegenheids groei) van de Nederlandse provincies (landelijk gemiddeld 6). Ook in voorgaande jaren bezette Flevoland een top 3 positie.

Op nationaal en Europees niveau wordt de komende jaren versterkt ingezet op innovatie als motor van de productiviteitsgroei en duurzame economische ontwikkeling (Lissabon en Gotenborg agenda). Dit biedt mogelijk aanknopingspunten voor de uitvoering van het regionaal innovatie en technologiebeleid.

Flevoland staat voor de opgave haar economische structuur in de komende jaren verder te verstevigen en het gunstige vestigingsmilieu te behouden c.q. te verbeteren op punten waar nu nog lacunes zijn.

4 Thema's

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de uitkomsten van de omgevingsanalyse (SWOT). Hierbij is een thematische indeling gevolgd. Per thema worden aanvullingen op de vastgestelde beleidskaders gegeven, in het bijzonder op enkele terreinen waar (nog) geen sectoraal beleid voor is geformuleerd. Deze aanvullingen hebben het karakter accentuering, intensivering en nadere prioritering en geven samen met de vastgestelde sectorale beleidskaders een koersindicatie voor de periode 2005-2010. Ze zijn in belangrijke mate het resultaat van een grondige herziening van het takenpakket in het licht van kennis, technologie, internationalisering en innovatie.

De ontwikkeling richting netwerk- en kenniseconomie is niet zozeer het gevolg van een beleidsmatige keuze, maar een logische en inherente stap in de ontwikkeling van onze economie. Voor zover er een keuze gemaakt kan worden betreft het de keuze tussen omarmen of uitstellen. De keuze van de provincie is het (van harte) accepteren van de ontwikkeling richting kennis- en netwerkeconomie en het daaraan aanpassen van economische en maatschappelijke structuren. Centraal in de aanvullingen op de vastgestelde kaders staat daarom het stimuleren van het kennis- en innovatieproces binnen en tussen sectoren. Dit zal, veel meer dan tot nu toe het geval is geweest, een leidend principe zijn bij het kiezen van beleidsprioriteiten en het beoordelen van kansrijke projecten en thema's.

Een groot aantal aspecten van het productiemilieu en de productiestructuur raakt ook andere beleidsvelden zoals: sociale zaken (voorzieningen), ruimtelijke ordening (bedrijfslocaties, telecommunicatie-infrastructuur), milieu (Europese richtlijnen, duurzame energie) en bereikbaarheid (infrastructuur). Wat betreft voorzieningen en infrastructuur heeft het rijk een belangrijke voorwaardenscheppende rol te vervullen (wegnemen financieringsproblematiek t-2; inlopen achterstanden). De rol van het economische beleidsveld in deze ligt, vanwege het ontbreken van (financiële) instrumenten vooral op het vlak van belangenbehartiging, prioriteitstelling en agendering.

4.2 Innovatie

Sterkten <ul style="list-style-type: none"> - Innovatief MKB in beperkt aantal speerpuntsectoren. - Pioniersgeest Flevolandse bevolking. - Korte lijnen en inzichtelijke structuren. - Aanwezigheid 3 grote kennisinstututen (NLR, RIZA, ASG)/ relatief hoge publieke R&D. - Aanwezigheid hoger onderwijsinstututen (IIE, CAH, ACTA).	Zwakten <ul style="list-style-type: none"> - Ontbreken van grote bedrijven als spin in het web van toeleveranciers en dienstenaanbieders, trekker van kennisclusters en bron voor innovatie en export. - Ontbreken van een (technische) universiteit en relatief weinig (technische) Hbo-opleidingen. - Lage private R&D bedrijfsleven. - Achterblijvende netwerkvorming en kennisuitwisseling in de private sector/ lage organisatiegraad MKB.
Kansen <ul style="list-style-type: none"> - Bewerkstelligen dwarsverbanden tussen kansrijke stuwende clusters. - Verhogen van het opleidingsniveau/ startkwalificatie van de beroepsbevolking. - Versterken innovatiegraad MKB. - Verglazing Flevoland/ ICT-potenties Almere; stimuleren gebruik ICT-toepassingen bij MKB-bedrijfsleven en instellingen. - Uitbouw kennisclusters op het gebied van ICT, bio- en medische technologie, geomatica en composieten. - Internationale partnerships, netwerken en specialisatie. - Aandacht EU voor de regio: 7de kaderprogramma, Lissabon agenda, Structuur Fondsen.	Bedreigingen <ul style="list-style-type: none"> - Toename van de opleidingseis. - Verlies van menselijk kapitaal door gebrek aan hoger onderwijsinstellingen/ braindrain. - De aandacht van het ministerie van EZ voor de Randstad en 4 innovatieve regio's waartoe Flevoland niet behoort.

Kennis en technologie

Het innoverende vermogen van Flevoland bepaalt in toenemende mate het economisch presteren ervan. De groei van de Flevolandse economie zal, veel meer dan tot nu toe, moeten komen van een cultuur waarbinnen innoveren gedijt. Essentieel hierbij is het proces van kennisontwikkeling, -diffusie, transfer en -absorptie. Het vermogen van onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten, ondernemingen en overheden (de 4O's) om kennis te ontwikkelen en deze kennis te verspreiden en toe te passen in processen, producten en diensten wordt steeds meer een bepalende factor in de (internationale) concurrentie tussen bedrijven en instellingen. Doorbraaktechnologieën zoals ICT, biotechnologie, nanotechnologie en waterstoftechnologie zijn belangrijke dragers voor verdere duurzame economische groei. Samenwerking met omliggende regio's, bijvoorbeeld door provincieoverschrijdende clusters, ligt op dit gebied voor de hand.

Innovatie vraagt daarmee om een integrale aanpak waarin alle betrokken actoren en organisaties in het kennisproces een rol spelen. Deze integrale aanpak is terug te vinden in het in 2002 vastgestelde Regionaal Innovatie- en Technologieplan (RITP). Centraal in het RITP staat het verbreden van de Flevolandse kennisbasis. In het RITP zijn concrete beleidsacties geformuleerd, waarmee de innovatiegraad van het bedrijfsleven direct (bijvoorbeeld via innovatiesubsidies en beschikbaarstelling van risicokapitaal) en indirect (bijvoorbeeld door het aantrekken van relevante onderwijs- en kennisinstellingen) wordt gestimuleerd. Deze beleidsacties worden aangestuurd door het Platform RITP, waarin de 4 O's vertegenwoordigd zijn.

Op het beleidsterrein innovatie zal de provincie haar rol ten opzichte van de andere partners scherper formuleren (zie clusterbeleid) en nog openstaande acties invullen, zoals het stimuleren van technostarters (zie 4.3).

Clusterbeleid

Een middel om innovatie te stimuleren vormt het clusteren (horizontaal, verticaal) van bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen en overheden. De uitvoering van het clusterbeleid is overgedragen aan de OMFL in de vorm van een coördinator die gefinancierd wordt uit Europese middelen. Meer dan in het verleden zal naast het ondersteunen van kansrijke nieuwe clusters het accent komen te liggen op het leggen van relaties tussen de door de provincie gestimuleerde clusterprojecten en het opschalen van clusters, bijvoorbeeld door het zoeken naar samenwerkingsverbanden met andere regio's in binnen- en buitenland. Wat dit eerste betreft biedt het onderzoek dat de provincie laat uitvoeren naar kansrijke clusters in Flevoland mogelijk aanknopingspunten. Het Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling van de EU biedt mogelijk kansen voor (verdere) internationale technologische samenwerking. De provincie zal (laten) onderzoeken welke kansen er zijn voor het Flevolandse MKB en de Flevolandse kennisinstellingen. Een ander speerpunt in dit kader is het beter profileren van de sterke innovatieve clusters/sectoren van de provincie Flevoland naar het ministerie van EZ. Dit met het doel mee te profiteren van de beschikbare innovatiesubsidies op nationaal niveau.

ICT en breedband

Een belangrijk aandachtspunt in het regionale technologiebeleid voor de komende jaren is de verdere breedbandige¹⁷ ontsluiting (glasvezel, al dan niet in combinatie met nieuwe draadloze technieken) van Flevoland. Als sleuteltechnologieën kunnen breedband en ICT een cruciale rol spelen in innovatieprocessen. Deze voorwaardenscheppende infrastructuur in combinatie met (nieuwe) ICT-toepassingen bieden kansen voor productiviteitsverbetering, verbetering van de dienstverlening, de vorming van nieuwe (kennis) netwerken en onderwijsvormen, nieuwe producten en diensten en meer sociale cohesie. Voor het Flevolandse bedrijfsleven, in het bijzonder het MKB, kan breedband/ ICT als aangrijpingspunt dienen voor innovaties. Ook op een groot aantal maatschappelijke terreinen, zoals zorg, onderwijs, veiligheid en cultuur is vernieuwing gewenst¹⁸.

Ondanks de positieve verwachtingen in termen van maatschappelijk en economisch rendement blijken private investeringen in breedbandnetwerken en -toepassingen voorspeld kan worden hoe de breedbandbehoefte zich in de toekomst daadwerkelijk zal ontwikkelen en anderzijds de economische en maatschappelijke baten veelal niet neerslaan waar de kosten gemaakt moeten worden. Dit laatste is te beschouwen als systeemfalen binnen de waardeketen

---

¹⁷ Onder breedband wordt verstaan, minimaal 10 megabit per seconde (Mbps). Hoewel de bestaande kabel- en telefonienetwerken nog aanzienlijke ruimte laten voor upgradering, biedt een glasvezelinfrastructuur in de first mile op dit moment de hoogste capaciteit en wordt op dit moment vanuit technisch perspectief alom gezien als meest toekomstvast.

¹⁸ Bijvoorbeeld: e-health, e-government, e-business, e-living, e-care, e-culture en e-learning.

dat door de markt alleen niet opgelost kan worden. Een dergelijk systeemfalen in een ontwikkeling met een zo evident algemeen belang vraagt om een proactieve opstelling van overheden. Met het oog op bovengenoemde systeemfalen (het doorbreken van het kip-ei verhaal met betrekking tot nieuwe diensten en infrastructuur) en om te voorkomen dat er sprake is van fragmentatie tussen gemeentelijke initiatieven ziet de provincie voor zichzelf een coördinerende, stimulerende en bescheiden faciliterende rol weggelegd. De eerste stappen hiertoe zijn gezet in de 2003 ingestelde werkgroep Breedband, waarin naast de provincie de zes gemeenten en de Kamer van Koophandel zijn vertegenwoordigd. Op basis van de uitkomsten van het door Stratix Consulting in opdracht van de provincie uitgevoerde onderzoek Flevolight: een glasvezelverbinding naar iedere gemeente, zal de provincie in 2005 en 2006 trachten een impuls te geven aan de verdere verglazing van Flevoland.

Toegankelijkheid tot regelingen

De bekendheid en toegankelijkheid en daarmee het gebruik van de verschillende stimuleringsmaatregelen door het (MKB-)bedrijfsleven is nog niet optimaal en voor verbetering vatbaar. Met betrekking tot de toegankelijkheid lijkt er een lacune te zitten tussen het identificeren van innovatiemogelijkheden door de individuele ondernemer en het uiteindelijk indienen van een onderzoeksvoorstel c.q. subsidieverzoek door deze ondernemer. Uitvoeringsinstanties zoals Senter en EG-liaison werken te centralistisch om in deze lacune te kunnen voorzien. Er is een intermediair op regionale schaal nodig die in staat is vragen vanuit het MKB te vertalen naar projectvoorstellen en die zorgt voor intensieve begeleiding (als voorbeeld kan het Technologiecentrum Noord-Nederland worden genoemd). Een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheden hiertoe is dan ook het overwegen waard.

4.3 Arbeidsmarkt en productiestructuur

<p>Sterkten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sterke dynamiek (hoog aantal starters). - Moderne dienstensector. - Omvangrijke en divers samengesteld MKB. - Uitgaande pendel vormt strategische arbeidsreserve. - Jonge en snel groeiende beroepsbevolking. 	<p>Zwakten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Economische groei is voor een groot deel van bevolkingsvolgende/ verzorgende aard. - Eenzijdigheid Urker economie. - Beperkt aantal buitenlandse vestigingen en investeringen. - Beperkte omvang industriële sector als voedingsbodem voor de verdere ontwikkeling van de tertiaire sector. - Beperkte omvang regionale arbeidsmarkt. - Relatief laag opleidingsniveau Flevolandse beroepsbevolking. - T-2 financieringsproblematiek. - Achterblijvend voorzieningenniveau op het gebied van zorg, onderwijs, welzijn, cultuur.
<p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Groei van (watergebonden) recreatie en (plattelands) toerisme. - Verbreding van de primaire landbouwsector - Acquisities van grote(re) bedrijven/ trekkers. - Ontwikkeling luchthaven Lelystad. - Logistiek/ Value Added Logistics. - Groei stuwende werkgelegenheid o.b.v. autonome ontwikkelingskracht, overloop en aanvullende acquisitie. - Sterke groei van de bevolkingsvolgende werkgelegenheid, vooral op die terreinen waar nu sprake is van een achterstand in voorzieningenniveau. 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Afname directe werkgelegenheid landbouw en visserij als gevolg van verdere liberalisering. - Toename internationale (prijs) concurrentie. - Outsourcing van productieonderdelen en standaard diensten naar lagelonenlanden. - Langzaam economisch herstel als gevolg van internationaal terrorisme. - Toekomstige economische groei staat onder druk door vergrijzing, de al hoge arbeidsparticipatie en beperkte productiviteitsverbeteringen. - Afname van de immigratie/ overloop uit Randstad. - Arbeidsmarktpositie lager opgeleiden: relatief hoge loonkosten worden niet gedekt door een internationaal concurrerende arbeidsproductiviteit. - Verslechtering internationale concurrentiepositie/ vestigingsklimaat doordat loonkosten sterker stijgen dan de arbeidsproductiviteit.

Onderwijs-Arbeidsmarkt

Daar waar op korte termijn de jeugdwerkloosheid aandacht vraagt en op langere termijn de effecten van vergrijzing een rol spelen in het arbeidsmarktbeleid (nota Werken aan Werk) zal het streven naar innovatie aanvullend de behoefte versterken om te allen tijde te kunnen blijven voorzien in de vraag naar adequaat opgeleide beroepspersonen. Dit vraagt in de toekomst om afgestudeerden met een hogere startkwalificatie en staat dus op gespannen voet met de constatering dat op dit moment de Flevolandse beroepsbevolking gekenmerkt wordt door een relatief laag opleidingsniveau. Een manier om aan deze vraag tegemoet te komen is het stimuleren van doorlopende leerwegen en een leven lang leren. Evenzeer vraagt dit om her-, bij- en omscholingsmogelijkheden die onder meer via clusterbeleid gearticuleerd kunnen worden (zie 4.2). Anderzijds zouden daarnaast de mogelijkheden die de uitgaande pendel biedt, afgeroomd moeten worden via het ontsluiten van deze strategische arbeidsmarktreserve. Vanwege dit toenemende belang van menselijk kapitaal dient Flevoland in de toekomst te kunnen beschikken over voldoende universitaire en hoger onderwijsinstellingen. Enerzijds om de impulsen te kunnen benutten die van deze onderwijsvormen op bedrijvigheid kunnen uitgaan (kennistransfer, spin-off's, onderzoek) en anderzijds om een sterkere oriëntatie van de eigen jeugd op de regionale arbeidsmarkt te bewerkstelligen (voorkomen braindrain). Bij het aantrekken en ontwikkelen van nieuwe opleidingen dient vooral ingezet te worden op richtingen die rechtstreeks ondersteunend zijn voor de economische ontwikkeling van Flevoland en meer specifiek voor de bijzondere speerpuntsectoren die in het provinciaal beleid gekozen zijn. Op dit moment wordt gewerkt aan een strategische visie op het totale onderwijs. Mogelijkerwijs vloeien hieruit beleidsmatige veranderingen voort.

Midden- en kleinbedrijf: banenmotor van Flevoland

De groei van de werkgelegenheid in het MKB heeft de afgelopen jaren een substantiële impuls gegeven aan de regionale ontwikkeling. Door het verslechterde economische beeld is er echter voorlopig een einde gekomen aan de sterke groei van het zittende MKB-bedrijfsleven. Het regionaal economische beleid zal, met het oog op de gewenste ontwikkeling van de werkgelegenheid, de komende jaren in geïntensiverde mate gericht blijven op het vergroten van het aantal MKB-bedrijven (starters en acquisitiebeleid) en het versterken van het groeipotentieel en de concurrentiekracht van het huidige MKB. Hierin zullen versterking van het innovatievermogen en de netwerkstructuur, sectorspecifieke en clustergerichte activiteiten, bedrijfshuisvesting, een effectief aansluitend onderwijssysteem, een adequate informatie- en adviesstructuur en een benaderbare, professionele en slagvaardige overheid een centrale rol blijven spelen.

Bij het aantrekken c.q. creëren van nieuwe bedrijvigheid in zowel de industrie als dienstensector dient vooral ingezet te worden op die sectoren waarin de kennisintensieve component oververtegenwoordigd is. Meer banen op middelbaar, lager en universitair niveau in combinatie met een breedscholingsoffensief zullen ertoe leiden dat er ook voor de onderkant van de arbeidsmarkt arbeidsplaatsen beschikbaar komen. Omdat deze dan verbonden zullen zijn met kennisintensieve en dus vrij duurzame arbeidsplaatsen, zullen zij een langer leven beschoren zijn dan wanneer deze arbeidsplaatsen via massaproductie tot stand gekomen zouden zijn. Die laatste vertoont immers steeds meer de tendens om zich naar goedkope lonenlanden te verplaatsen¹⁹. Bovendien zal het voor het regionale inkomen positieve gevolgen hebben wanneer Flevoland erin slaagt hoogwaardige activiteiten en hoger opgeleiden aan zich te binden.

Belang moderne (maak)industrie

Het is van groot belang moderne industrie aan Flevoland te binden en ruimte te blijven bieden aan bedrijven in hoogste milieucategorie 4 en 5. Zonder industrie is het draagvlak voor de zakelijke dienstverlening veel kleiner en kwetsbaarder. Een baan in de industrie betekent ook een baan in de zakelijke dienstverlening. Bovendien is de industrie verantwoordelijk voor 70% van de Nederlandse export. Hiermee is de industrie macro-economisch gezien van groot belang voor de betalingsbalans en daarmee voor de welvaart in Nederland. De omvang van de industrie in Flevoland is nog beperkt en biedt onvoldoende mogelijkheden om ten volle te kunnen profiteren van de positieve ontwikkelingen in de tertiaire sector (als toeleverende sector voor de industrie). Bovendien vervullen industriële bedrijven, omdat zij veelal internationaal moeten concurreren, een belangrijke rol bij het ontwikkelen van kennis en het toepassen ervan in nieuwe producten en processen.

Visverwerkende industrie en diversificatie Urker economie

¹⁹ Uit het onderzoek, Visie op verplaatsing (2005) van het ministerie van Economische Zaken blijkt dat het vooralsnog gaat op 9.000 banen per jaar. In 45% van de gevallen betreft het laaggeschoolde productie (hoger geschoolde productie (16%) , verkoop en marketing (16%) en R&D (8%)).

De visserij staat onder zware druk. Enerzijds door de forse stijging van de brandstofkosten, anderzijds door de door Brussel toegekende verminderde vangstquota²⁰. Dat maakt dat de visserij en de visverwerkende industrie in zwaar weer verkeert. Dat versterkt de roep om de Urker economie te verbreden. Het beleid van de provincie blijft daarom gericht op een verdere versterking van de (internationale) concurrentiepositie van Urk door middel van het versterken van de distributiefunctie, structuurversterkende maatregelen, productinnovatie en het produceren van toegevoegde waarde producten (meer waarde toevoegen aan minder vis). Naast de versterking van de visserijsector blijft het noodzakelijk, ondanks de al bereikte resultaten in de eerste EPD-periode (1994-1999) om nieuwe economische bedrijvigheid en daarmee werkgelegenheid op Urk te stimuleren. In dit kader is het interessant om te bezien of het mogelijk is om met de op Urk aanwezige deskundigheid op het gebied van voedselverwerking in relatie tot de nabijheid van te verwerken landbouwproducten op de een of andere wijze een symbiose tot stand te brengen tussen landbouw en visbusiness waar het verwerking betreft. Ook zullen opnieuw de mogelijkheden van viskweek worden bezien, zowel in relatie tot Urk als in relatie tot de Flevocentrale in Lelystad.

Landbouw

Ondanks de uitstekende uitgangspositie en toekomstperspectief van de Flevolandse landbouw (zie 2.7) is de afname van de directe werkgelegenheid in de landbouw door de verdergaande liberalisering van de wereldhandel, de schaalvergroting en het gebruik van arbeidsbesparende innovaties onomkeerbaar. Het behouden van de werkgelegenheid in de primaire sector, bijvoorbeeld door innovatie en de introductie van nieuwe teelten met een hoge toegevoegde waarde, is van groot belang voor mogelijke groei van het aantal arbeidsplaatsen in de verwerkende industrie, toeleverende mechanisatiebedrijven en het kenniscomplex (onderwijs en onderzoek). Mogelijk biedt de uitbreiding van de Flevocentrale (restwarmte) in Lelystad mogelijkheden voor de ontwikkeling en productie van biobrandstoffen en andere warmtevragende activiteiten. Daarnaast vervult de landbouwsector als beheerder van het buitengebied een vooraanstaande rol bij het in stand houden van een goed leefmilieu.

Bouwnijverheid

De sector bouwnijverheid heeft de laatste jaren in Flevoland een positieve ontwikkeling doorgemaakt. Het aandeel van de bouwsector in de werkgelegenheid is op het Nederlandse gemiddelde gekomen (7%, conform de doelstelling). Gezien de aanzienlijke verstedelijkingsopgave voor Almere en het geleidelijk verschuivende accent van nieuwbouw naar onderhouds- en herstelbouw ligt een voorzetting van het huidige beleid gericht op het versterken van de bedrijvigheid in deze sector in Flevoland voor de hand. Daarnaast blijft het bevorderen van de vestiging van instituten en instellingen gelieerd aan de bouw in Flevoland, gezien de voorgestane versterking van de economische structuur van Flevoland, opportuun.

Diensten

Gezien het belang van kennisintensieve bedrijvigheid voor de ontwikkeling van de Flevolandse toekomstige economie is een voortzetting van het huidige beleid gericht op kansrijke sectoren (o.a. zakelijke dienstverlening, logistiek, toerisme en recreatie) en segmenten (o.a. call centers en backoffice activiteiten) in de tertiaire sector zinvol. Zo kan de logistieke sector in beginsel een nog grotere bijdrage leveren aan de groei van de werkgelegenheid dan nu al het geval is. Vooral het bevorderen van waarde-toevoegende activiteiten in de logistieke sector en het stimuleren van multimodaal vervoer en -overslag biedt kansen voor een verdere groei van de werkgelegenheid. Ook de branche recreatie en toerisme kan een (nog) grote(re) bijdrage leveren aan de verdere werkgelegenheids groei (6% in 2004).

Daarnaast dient extra aandacht uit te gaan naar doorgroeiërs in de zakelijke dienstverlening. Negentig procent van de sector bestaat namelijk uit bedrijven met minder dan 10 werknemers (in Flevoland in 1996 gemiddeld 3,6 arbeidsplaatsen, de helft van het Nederlandse gemiddelde), terwijl de grootste werkgelegenheidscreatie plaatsvindt bij bedrijven met 20-50 medewerkers. Tevens moeten innovatiestimulerende maatregelen, meer dan nu het geval is, gericht worden op het stimuleren van niet-technologische innovaties. Dit mede naar aanleiding van de lagere innovatiegraad in de dienstensector in Nederland en Flevoland en het belang van de dienstensector in de economische structuur in Flevoland. De veelal kleine bedrijven in de tertiaire sector zouden met positieve prikkels gestimuleerd kunnen worden hun kenniskapitaal regelmatig op te frissen en uit te bouwen, wat een gunstig effect heeft op de (internationale) concurrentiepositie en daarmee op de werkgelegenheidscreatie.

Voorzieningen

---

²⁰ In het kader van de hervormingsvoorstellen van de Europese Commissie voor het Gemeenschappelijk Visserij Beleid (GVB) worden zeer drastische verminderingen van de visserij-inspanningen voorgesteld voor de komende jaren.

Ondanks dat de quartaire sector (voorzieningen) in Flevoland de laatste jaren een positieve werkgelegenheidsontwikkeling doormaakt, blijkt uit een recente (interne) actualisatie van het in 2000 in opdracht van de provincie door ABF Research uitgevoerde onderzoek naar het voorzieningenniveau in Flevoland dat er nog steeds sprake is van een achterstand. Deze achterstand is ook een kans. De quartaire sector behoort tot de snelst groeiende bedrijfstakken in Nederland. Wil Flevoland haar landelijke woonfunctie naar behoren blijven vervullen, dan is het absoluut noodzakelijk dat er een inhaalslag wordt gemaakt op het gebied van primaire voorzieningen (huisarts, tandarts, eerste hulp, primair onderwijs). Belangrijk aandachtspunt hierbij is de t-2 financieringsproblematiek. De door het rijk aangekondigde beleidsintensiveringen op het gebied van onderwijs en zorg bieden Flevoland kansen om deze achterstand ten opzichte van de rest van Nederland in te lopen.

Daarnaast is voor een evenwichtige ontwikkeling van Flevoland ook een inhaalslag noodzakelijk op het gebied van secundaire voorzieningen, zoals sportaccommodaties, musea, theaters, hoger onderwijs, detailhandel en horeca. Zij hebben een sociaal-economische functie door de aantrekkingskracht die zij uitoefenen op bedrijven. In het bijzonder hoger onderwijs is een belangrijk element in de ontwikkeling van Flevoland. Hoger onderwijs voorziet in toenemende mate in de leerbehoefte van de relatief jonge Flevolandse bevolking. Aanwezigheid van hoger onderwijsinstellingen vermindert de noodzaak om buiten Flevoland te gaan studeren en werken. Arbeidspotentieel wordt zo behouden, waardoor Flevoland aantrekkelijker wordt voor ondernemers. Het aantrekken en faciliteren van detailhandel en horeca is primair de verantwoordelijkheid van de gemeenten

Aanvulling met meer stuwende delen, zoals onderzoeksinstellingen en hoogwaardige medische en zorgvoorzieningen is, mede gezien de bestaande achterstanden, niet alleen kansrijk, maar ook noodzakelijk voor behoud en versterking van het (internationale) vestigingsklimaat. Dit vraagt om een geïntensiverde voortzetting van het huidige provinciaal beleid gericht op het aansporen van het rijk om versneld in bedoelde voorzieningen te helpen voorzien en het opsporen en vervolgens accommoderen van 'footloose' instellingen en organisaties in de sfeer van stuwende quartaire dienstverlening. Het ligt voor de hand het vestigingsbeleid veel sterker te richten op de centrumvoorzieningen en het beleid gericht op centrumstedelijke milieus te intensiveren. Voor een deel vindt dit plaats in het kader van het IOP Almere, waarbij de achterstand in voorzieningenniveau een belangrijk aandachtspunt is in de onderhandelingen met het rijk inzake de verstedelijkingsopgave tot 2030. Daarnaast biedt de in opdracht van de provincie uitgevoerde verkenning, *Naar het midden van het land (2004)*, waarin de mogelijkheden zijn onderzocht om rijksdiensten, gelieerde of vergelijkbare instellingen in Flevoland te huisvesten, mogelijk aanknopingspunten.

Technostarters

Technostarters dragen in belangrijke mate bij aan de groei van de werkgelegenheid. Het is dan ook zinvol het aantal technostarters in Flevoland te vergroten en beter te begeleiden. Gezien het belang van technostarters voor een evenwichtige, vitale en duurzame economische structuur van Flevoland, dient in de komende periode hier extra aandacht naar uit te gaan. Dit vergt ruimere mogelijkheden op het gebied van risicodragend kapitaal en intensievere begeleiding.

Bevolkingsvolgend en stuwend

Voor de analyse van de werkgelegenheidsontwikkeling is het zinvol om onderscheid te maken tussen de verzorgende en de stuwende sector. De ontwikkeling van de stuwende bedrijvigheid wordt gezien als graadmeter voor de (inter)nationale concurrentiepositie van Flevoland, omdat in deze sectoren geconcurrereerd moet worden met andere regio's. De werkgelegenheidsontwikkeling in de verzorgende sector is vooral bevolkingsvolgend van aard en gericht op consumenten uit de (nabije) omgeving.

Een zeer belangrijk deel van de huidige groei van de werkgelegenheid, in het bijzonder in Zuidelijk Flevoland, is van bevolkingsvolgende aard. Daar waar het gat tussen beroepsbevolking en arbeidsplaatsen in absolute zin nog steeds iets toeneemt, zal dat in de toekomst in veel sterkere mate dan thans het geval is gedicht moeten worden met stuwende werkgelegenheid omdat de bevolkingstoename op een gegeven moment zal gaan afzakken.

4.4 Internationalisering

<p>Sterkten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Innovatief MKB in de speerpuntsectoren bio- en medische technologie, geomatica, composieten en ICT. - Pioniersgeest Flevolandse bevolking. - Ruim aanbod kantoorlocaties en bedrijventerreinen (kwalitatief en kwantitatief); - Drie grote Kennisinstituten (NLR, RIZA, ASG)/ relatief hoge publieke R&D; - Centrale ligging in Nederland en Noordwest Europa; - Goede interne bereikbaarheid buiten de spits en bereikbaarheid vanuit de Randstad buiten de avondspits; - Almere Internetexchange als toegangspoort tot het wereldwijde web en nevenvestiging SARA. - Aanwezigheid hoger onderwijsinstituten (IIE, CAH, ACTA); - Sterk internationaal georiënteerde visserij- en landbouwsector. 	<p>Zwakten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Achterblijvend voorzieningenniveau op het gebied van zorg, onderwijs, welzijn, cultuur en overige dienstverlening - Beperkt aantal buitenlandse vestigingen en investeringen; - Ontbreken van grote bedrijven als spin in het web van toeleveranciers en dienstenaanbieders, trekker van (kennis)clusters en bron voor innovatie (R&D) en export; - Lage private R&D bedrijfsleven; - Relatief laag opleidingsniveau Flevolandse beroepsbevolking; - Beperkte omvang regionale arbeidsmarkt; - Achterblijvende netwerkvorming en kennisuitwisseling in de private sector/ lage organisatiegraad MKB.
<p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bewerkstelligen van dwarsverbanden tussen kansrijke stuwende clusters; - Acquisitie van grote bedrijven/ trekkers; - Versterken innovatiegraad MKB (en daarmee verbeteren productiviteit en internationale concurrentiepositie); - Uitbouw kennisclusters op het gebied van composieten, ICT, bio- en medische technologie en geomatica; - Internationale partnerships, netwerken en specialisatie (hoge toegevoegde waarde); - Ontwikkeling Luchthaven Lelystad tot Business Airport. 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verslechtering internationaal vestigingsklimaat en concurrentiepositie (relatief sterk gestegen loonkosten t.o.v. arbeidsproductiviteit); - Stijging van de gemiddelde grond- en huurprijs; - Afname beschikbare ruimte. NIMBY: not in my back yard; - Toename congestie richting Randstad.

Internationalisering van de Flevolandse economie en versterking van de internationale oriëntatie van het Flevolandse bedrijfsleven is meer dan ooit een vereiste in het licht van de voortgaande globalisering, de uitbreiding van de EU en de zich verhevigende internationale (prijs)concurrentie uit o.a. China, India en Oost-Europa.

Met de medio 2005 vast te stellen nota Internationalisering wil de provincie meer samenhangend beleid en regie voeren op het terrein van internationalisering. Op dit terrein zijn meerdere spelers actief: In Flevoland de gemeenten, de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL), de Kamer van Koophandel en het WTC Almere en buiten Flevoland intermediaire organisaties als het Commissariaat voor Buitenlandse Investeringen in Nederland (CBIN), de Nederlandse Export Combinatie (NEC) de Economische Voorlichtingsdienst (EVD) en het Nederlands Centrum voor Handelsbevordering (NCH). Bovendien dienen zich mogelijke samenwerkingsverbanden aan met andere provincies in Randstadverband en met de provincie Utrecht in het bijzonder. Naast bevordering van de bewustwording ten aanzien van internationalisering zijn vier concrete actielijnen te onderscheiden:

1. Het bevorderen van de internationale oriëntatie van het MKB, in het bijzonder stimulering van de export door het Flevolandse MKB.

De exportpositie van het Flevolandse MKB is, in termen van export groei en –volume, in de periode 2001-2004 verslechterd. De structuur van het MKB, voornamelijk jonge, kleine bedrijven in de dienstensector, lijkt hieraan debet. De provincie wil de internationale concurrentiepositie van het Flevolandse MKB helpen versterken. De inzet is zowel gericht op een toename van het aantal exporterende MKB bedrijven als op

een verdere toename van de export van bedrijven die al exporteren. De provincie zal vooral zoeken naar concrete internationale business-to-business kansen voor bedrijven. Deze worden gezocht in activiteiten als:

- (sectorale) handelsmissies (naar partner regio's). In dit kader zijn vooral de relaties met Zhejiang in China en Durham in Engeland van belang;
- bevordering van internationale beursdeelname door bedrijven, onder meer door ondersteuning van de KvK Flevoland en het WTC Almere;
- ondersteuning bij ontwikkeling van strategische uitbestedingsrelaties (China en Oost-Europa) in samenwerking met KvK;
- het stimuleren van het gebruik van Internet als marktplaats voor internationale handel.

Vanuit het Europese Vervolgprogramma zijn twee regelingen beschikbaar die Flevolandse ondernemers concreet ondersteuning bieden bij import- en exportactiviteiten (Ondernemingsondersteuning Internationale Handel) en bij het vermarkten van een gelicentieerd product in het buitenland (Internationalisering Innovatieve Producten). Daarnaast biedt het Europese programma's Interreg IIIc mogelijkheden voor financiering van projecten die de internationale oriëntatie van het Flevolandse MKB helpen bevorderen.

2. Het sterker op de kaart zetten van Flevoland als interessant vestingsgebied bij potentiële buitenlandse investeerders, bedrijven en instellingen.

De laatste jaren is net als in de rest van het land het aantal nieuwe buitenlandse vestigingen in Flevoland sterk terug gelopen. Het CBIN ziet hiervoor als belangrijkste oorzaak de verslechtering van het vestigingsklimaat/ concurrentiepositie ten opzichte van omliggende landen. Vanuit het CBIN is de wens geuit dat Flevoland zich sterker opstelt als regisseur tijdens fact finding trips. Ook in Regio Randstad verband is een duidelijke wens tot profilering en samenwerking waarneembaar op het gebied van internationale promotie en de daaraan gekoppelde acquisitie-inspanningen. Een proactieve houding is een voorwaarde voor succes. Die rol kwam onvoldoende uit de verf en vormde één van de redenen om uitvoerende activiteiten op het gebied van promotie en acquisitie verder te professionaliseren en onder te brengen bij de OMFL. De bevordering van internationalisering bij het bedrijfsleven blijft primair een taak van de provincie.

Het streven is de samenwerking met bovengenoemde partijen te verstevigen om zo in afstemming met de gemeenten het aantal nieuwe buitenlandse vestigingen in Flevoland weer op een hoger peil te krijgen.

3. Het stimuleren van internationale technologische samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven en kennisinstellingen.

De provincie wil buitenlandse bedrijven en instellingen in contact brengen met Flevolandse instituten en bedrijven die over hoogwaardige kennis beschikken c.q. daarvoor een impuls vanuit het buitenland nodig hebben: technologisch internationale matchmaking. Voor de uitvoering van een goede internationale matchmaking is verdere uitbreiding van de Kennisatlas nodig. Die zal vanaf eind 2005, begin 2006 ca. 200 Flevolandse kennisinstellingen en bedrijven dienen te bevatten (medio 2004: 57). Naast samenwerking met eerder genoemde partijen, ligt ook het optrekken met partijen betrokken bij projecten als Thixomoulding (composieten) en het Geomatica Businesspark voor de hand.

4. Versterken internationale oriëntatie van overheden en semi-overheden.

Door te leren van ervaringen elders (inspiratie opdoen; benchmarking), kennis uit te wisselen en gezamenlijke methoden te ontwikkelen kan de effectiviteit van het regionaal-economisch beleid worden vergroot. Als voorbeeld kan het netwerk van Innoverende Regio's in Europa (IRE) worden genoemd, waarin Europese regio's kennis en ervaringen uitwisselen over regionaal technologiebeleid en gezamenlijk methoden ontwikkelen en projecten initiëren. Het is zaak de provinciale inspanning op dit gebied te concentreren (alleen op die gebieden waar sprake is van een duidelijk toegevoegde waarde) en daar waar nodig te intensiveren.

4.5 Duurzaamheid

<p>Sterkten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aantrekkelijk woonmilieu (ruim, groen, schoon) draagt bij aan excellent vestigingsklimaat; - Goede zonering van industrieterreinen maakt inpassing van bedrijven (maakindustrie) gemakkelijk(er); - Bodemgesteldheid en waterkwaliteit zeer geschikt voor landbouw; - Natuur en water maken Flevoland zeer geschikt voor recreatieve ontwikkeling; - Goede OV-ontsluiting heeft gunstig effect op vervoersemissies; - Aantoonbare relatieve en absolute ontkoppeling door inzet nieuwe productietechnieken. 	<p>Zwakten</p> <ul style="list-style-type: none"> - De natuurlijke oppervlaktewaterkwaliteit is niet overal even goed (chloride door kwel). Dit kan lastig zijn voor de landbouw.
<p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koppeling opwekking duurzame energie en opslag d.m.v. brandstofcellen (waterstoftechnologie); - Telewerken; - (mogelijke) afname pendel door meer werkgelegenheid in Flevoland zorgt voor minder emissies; - Schoon transport over water; - Toeristisch recreatieve ontwikkelingen. 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Absolute toename milieudruk door economische groei/gebrek aan innovatie. - De kwaliteit van de Flevolandse natuur is nog sterk in ontwikkeling en (mede daardoor) nog niet voldoende in kaart gebracht. - Mobiliteitsgroei (inclusief groei bijbehorende emissies), bij niet tijdig realiseren werkgelegenheidsgroei in Flevoland.

Milieu en economie

Duurzaam economisch beleid streeft naar een bestendige groei van de economie in combinatie met de instandhouding van ecologische waarden. Monitoring van de milieudruk in Flevoland laat zien dat op bijna alle onderwerpen absolute ontkoppeling is bereikt. Flevoland kent relatief veel jonge bedrijven die volgens de laatste stand der techniek werken. Dit bewijst economische groei prima kan samengaan met behoud en zelfs verbetering van het milieu. Het streven naar een duurzame economie biedt concrete aanknopingspunten voor een stimulerende rol van de regionale overheid (complementair aan rijksbeleid). Hierbij kan vanuit een EZ-standpunt onder andere gedacht worden aan het bevorderen van de opwekking en gebruik van duurzame energie, zorgvuldig²¹ en intensief ruimtegebruik²², revitalisering van bedrijfsterreinen en het stimuleren van innovatieve technieken die meer toegevoegde waarde met minder milieubelasting mogelijk maken (ontkoppeling). Doelstellingen op bovengenoemde terreinen zullen in de komende jaren primair gerealiseerd moeten worden door aan te sluiten bij maatschappelijke belangen en ontwikkelingen (vraaggericht werken). Innovatie en technologie hebben daarbij een sleutelrol.

Een voorbeeld van synergie tussen milieu en economie is het ontwikkelen van een perspectief voor de relatie tussen waterstof, windenergie en energie uit biomassa. Juist het in Flevoland opgestelde vermogen aan windenergie en het mogelijke perspectief op de productie van biobrandstof in combinatie met het vastleggen van energie in de vorm van waterstof bieden op termijn mogelijkheden voor vernieuwende bedrijvigheidsclusters bij een gelijktijdig verminderde belasting van het milieu. De provincie wil de haalbaarheid van een mogelijk (voorbeeld)project op korte termijn (laten) onderzoeken. Een tweede voorbeeld van synergie op het snijvlak van milieu en economie is duurzaam ondernemen. In de nota *Duurzaam ondernemen in Flevoland 2002-2006* worden een aantal concrete maatregelen

²¹ Zorgvuldig ruimtegebruik: ruimtegebruik waarbij de gebruikte oppervlakte per economische eenheid is geminimaliseerd, met inachtneming van de randvoorwaarden ter zake van veiligheid, economie en ruimtelijke kwaliteit.

²² Intensief ruimtegebruik: de optimalisatie van het bruto vloeroppervlak in vergelijking met het grondoppervlak, toegepast op bedrijventerreinen.

voorgesteld c.q. mogelijke projecten genoemd, zoals het ambassadeursnetwerk duurzaam ondernemen en de Masterclass duurzaam ondernemen. Een derde voorbeeld is de koppeling tussen het grootschalig opwekken van energie en het gebruik van de daarbij vrijkomende restwarmte voor bijvoorbeeld glastuinbouw, verwarming van bedrijfsruimten en viskweek.

Kwaliteit werklocaties

Wat betreft de kwaliteit van werklocaties is het de taak van de gemeenten om binnen de randvoorwaarden van het provinciale vestigingsbeleid te zorgen dat deze op peil blijft en waar mogelijk aan de nieuwste eisen wordt aangepast. De provincie wil daarbij de gemeenten selectief ondersteunen, via inzet van kennis (o.a. Handreiking duurzame kwaliteit op bedrijventerreinen). Dat betekent onder andere dat de al in gang gezette acties op het gebied van breedbandontsluiting van werklocaties (ondersteunen vraagbundeling) worden voortgezet. Andere aandachtspunten in dit kader zijn zorgvuldig en intensief ruimtegebruik en mogelijk benutting van restwarmte. Factfinding naar de (teleurstellende) resultaten van parkmanagement in Nederland heeft er toe geleid dat de provincie van mening is dat nieuwe vormen van beheer van bedrijventerreinen worden ondersteund voorzover het bedrijfsleven daarin een trekkende, intrinsiek gemotiveerde, rol speelt. Gangbare vormen van parkmanagement gericht op groenbeheer en onderhoud worden niet gefinancierd.

Hoewel (nog) van veel geringere omvang dan op het oude land doet zich ook in Flevoland de problematiek van veroudering van bedrijventerreinen voor. Uit een eerste inventarisatie blijkt dat circa 1.000 ha. bruto een opknopbeurt nodig heeft, uiteenlopend van een geringe investering (facelift; revitalisering; herprofilering) tot een volledige herstructurering. De aanpak hiervan komt in veel gemeenten onvoldoende op gang (veelal zachte plannen) door een gebrek aan prioriteit en/of middelen. In een aantal gevallen speelt ook onduidelijkheid ten aanzien van de toekomstige functie van het betreffende terrein een rol. Ook is er in zeer bescheiden mate sprake van transformatie van bedrijventerreinen naar woonfuncties en voorzieningen. De provincie is van mening dat het op peil houden van de kwaliteit van bedrijventerreinen gefinancierd dient te worden uit de opbrengst van de verkoop van terreinen, maar wil zich sterk maken om bij de komst van een nieuw Europees programma ook middelen vrij te maken als bijdrage in het wegwerken van de aanwezige achterstand.

4.6 Bereikbaarheid

<p>Sterkten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Centrale ligging in Nederland en noordwest Europa - Goede interne en externe bereikbaarheid buiten de spits. - Almere Internetexchange als toegangspoort tot het wereldwijde web en nevenvestiging SARA. 	<p>Zwakten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Beperkt aantal OV- en wegverbindingen met het oude land. - Slechte bereikbaarheid Randstad vanuit Flevoland in de ochtendspits en slechte bereikbaarheid Flevoland vanuit de Randstad in de avondspits.
<p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verglazing Flevoland. - Ontwikkeling Luchthaven. - Multimodaal goederenvervoer. - N23/ Hanzelijn. - A6-A9/ ZZL. - A30. 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toename congestie richting Randstad als gevolg van stijging absolute tekort aan arbeidsplaatsen. - Toenemende druk op onderliggend wegennet en op de overige verbindingen met het oude land als gevolg van groei mobiliteit (extra versterkt door bevolkingsgroei). - Europese regelgeving (o.a. Habitat- en Vogelrichtlijn, Kaderrichtlijn Water en Flora- en Faunawet).

Weg-, vaar- en railverbindingen

Bereikbaarheid, zowel intern als extern, is een belangrijke randvoorwaarde voor de verdere economische ontwikkeling van de provincie. Er is een duidelijke samenhang met het werkgelegenheidsbeleid, het vestigingsbeleid en locatiebeleid en het voorzieningenbeleid. De relatie tussen mobiliteit en verkeersveiligheid/leefbaarheid is een aandachtspunt.

Vanwege de sterke bevolkingsgroei in combinatie met het achterblijven van werk en voorzieningen blijft de ontwikkeling van infrastructuur in Flevoland achter bij de mobiliteitsvraag. Dit maakt de externe bereikbaarheid, vooral richting Amsterdam en Utrecht, waar de uitgaande pendel zich het sterkst doet

voelen, kwetsbaar. Het belang van een betere verbinding met Amsterdam-Schiphol over de weg (A6-A9-A1; IJmeerwegverbinding) en per openbaar vervoer (Zuiderzeelijn; IJmeerlijn) is verder toegenomen als gevolg van gemaakte keuzes in de Nota Ruimte, de Nota Pieken in de Delta en het Integraal Ontwikkelingsplan (IOP) Almere. Voor de toekomstige ontsluiting van Almere en Zeewolde is tevens de realisatie van de A30 op lange termijn (die aansluit op de A28) van belang in samenhang met de verbreding/ verdubbeling van de Gooise- en Nijkerkerweg. Om ook in de toekomst als aantrekkelijke vestigingsplaats te functioneren dient het onderliggende wegennet van Almere uitgebreid te worden.

Om de economische ontwikkeling in de intermediaire zone goed te kunnen faciliteren moeten bestaande en (te verwachten) knelpunten voor weg-, vaar- en railverbindingen opgelost worden. Van groot belang is de realisatie van de "Noordelijke A1" (Alkmaar-Zwolle). Deze nieuwe c.q. aanvullende infrastructuur (N23 en Hanzelijn) biedt ontwikkelingskansen voor de kennisas Lelystad-Dronten en draagt bij aan de versterking van de (logistieke) knooppuntfunctie van Lelystad. Hierbij dient vooral gedacht te worden aan de verankering en uitbreiding van het medische en het agrarische kenniscluster en de verdere integratie van de arbeids- en onderwijsmarkten van Flevoland en Overijssel. Daarnaast is voltooiing van de N50 (inclusief hoge brug) noodzakelijk en uitbreiding naar een A50 op termijn gewenst.

Op termijn komt de planvorming rond de Zuiderzeelijn in beeld. De Zuiderzeelijn vormt een impuls voor de verdere ontwikkeling van Lelystad, de Luchthaven Lelystad en Emmeloord. Hiervoor is de komst van een station ter hoogte van de luchthaven en Emmeloord een belangrijke voorwaarde.

De aantrekkelijkheid van het vaarwegennet voor de recreatievaart kan worden verbeterd door vergroting van de rondvaartmogelijkheden, het aantal openbare aanleglocaties en het aantal verbindingen met het buitenwater. Inmiddels zijn essentiële verbeteringen aangebracht door het gereed komen van de sluis de Blauwe Dromer en de Larsersluis, waardoor een korte vaarverbinding tussen het Markermeer en de Randmeren is ontstaan. Andere vaarverbindingen die het netwerk aantrekkelijker kunnen maken zullen worden onderzocht, zoals de verbinding Zwolse vaart – Kuinre. Het plan "varen en fietsen" uit 2004 vormt de basis om de aantrekkelijkheid van de Flevolandse vaarwegen te vergroten.

Het ontwikkelen van een netwerkvisie, die de samenhang tussen provinciale wegen, hoofdwegen, overige wegen en openbaar vervoer legt, is zowel voor een goede afwikkeling van het woon-werkverkeer als voor de bereikbaarheid van toeristisch-recreatieve voorzieningen buiten het stedelijke gebied van belang. Een keuze is nodig in hoeverre de provincie ook in de toekomst sturend wil zijn, dan wel dit geheel of gedeeltelijk aan de marktwerking over te laten. Vanuit economische optiek liggen hier kansen voor innovatieve vervoersconcepten met positieve effecten op bereikbaarheid, milieu en omgevingskwaliteit. Om een toekomstperspectief te krijgen is het van belang dat het aspect 'beleving' een belangrijker rol gaan spelen dan thans het geval is. Dit vraagt om inzicht in de technische mogelijkheden en de economische haalbaarheid van nieuwe aantrekkelijke vervoersvormen op de korte en langere termijn. Zo zouden de grootschalige toeristische attracties in Flevoland met elkaar verbonden kunnen worden via een kabelbaan/ gondel.

Luchthaven

Een bijzondere werklocatie is luchthaven Lelystad. De mogelijke uitbouw van luchthaven Lelystad biedt kansen voor het aantrekken van internationaal georiënteerde bedrijvigheid en kan een impuls geven aan de verdere internationalisering van het Flevolandse bedrijfsleven. De provincie ondersteunt de verdere uitbouw van luchthaven Lelystad tot regionale luchthaven binnen de grenzen van de PKB Luchthavens Maastricht en Lelystad. Dit betreft vooral de verlenging van de huidige baan van 1250 meter tot 2100 meter (met een breedte van 30 meter). Daarnaast maakt de provincie zich in Noordvleugelverband sterk voor een opvangfunctie van luchthaven Lelystad voor Schiphol, waarbij voor Schiphol wordt uitgegaan van een selectieve groei gericht op het vervullen van de hubfunctie.

Telecommunicatie-infrastructuur

Om de mogelijkheden die ICT-toepassingen bieden optimaal te kunnen benutten is een verdere breedbandige ontsluiting van het Flevolandse bedrijfsleven, de instellingen en burgers van belang (zie 4.2). De provincie wil daarom samen met de gemeenten en bij voorkeur met de telecommunicatie- en kabelsector een verdere impuls geven aan de (verdere) breedbandige ontsluiting c.q. verglazing van Flevoland. De provincie richt zich daarbij in eerste instantie op breedbandige ontsluiting van bedrijventerreinen en (semi)publieke instellingen en het bevorderen van het gebruik van ICT-toepassingen door het bedrijfsleven. De aanleg van lege mantelbuizen in nieuw te ontwikkelen gebieden acht de provincie eveneens van groot belang. Het primaat hiervoor ligt echter bij de gemeenten. Daar waar mogelijk zal aansluiting worden gezocht bij lopende initiatieven en gebruik worden gemaakt van Europese en landelijke regelingen. Op termijn wordt gestreefd naar volledige verglazing tot in het bedrijf, de instelling en in huis.

Goederenvervoer

Binnen de Randstad is de verminderde bereikbaarheid over de weg een toenemend probleem voor het goederenvervoer. In het bijzonder bedrijven die veel goederen produceren en afzetten, beginnen hun huidige vestigingsplaats in een ander daglicht te zien. Ook de economisch actieve rand eromheen, de intermediaire zone, begint deze problematiek te ervaren. Goederenvervoer over water is een mogelijkheid om aan de toenemende congestie te ontsnappen. In Nederland is een aantal containeroverslagterminals tot stand gekomen. Een deel daarvan dreigt echter minder effectief te worden omdat de aan en af te voeren containers in dezelfde congesties verzeild dreigen te raken. Flevoland is omgeven door water, maar beschikt als enige provincie, uitgezonderd een tijdelijke bij Lelystad, niet over overslaglocaties. Binnen de Noordvleugel van de Randstad is het Havenbedrijf Amsterdam bezig met de ontwikkeling van een nieuw concept: het afleveren en ophalen van containers over het water vlak bij de plek waar goederenproductie plaats vindt in plaats van overslagcentra die zelf slachtoffer (dreigen te) worden van een toenemende onbereikbaarheid. Dit concept biedt wellicht ook Flevoland en vooral Almere mogelijkheden om haar economische functie binnen de Randstad verder uit te bouwen. Daarnaast kan de huidige overslagfunctie van Lelystad worden uitgebreid en een zwaartepunt binnen transport en logistiek in Flevoland (blijven) vormen. Omdat beide opties het bedrijfsleven minder kwetsbaar maakt voor de onbereikbaarheid van de Randstad, dragen ze feitelijk bij tot een duurzame verbetering van het productie- en vestigingsmilieu van Flevoland.

Samenvattend levert het faciliteren van de mobiliteit de volgende concrete opgaven op.

1. Uitbreiding A6-A1-A9
2. Realiseren IJmeerrail- en wegverbinding
3. Uitbreiding van de stadsautowegen in Almere
4. Realiseren van de N23
5. Voltooiing van de N50 en uitbreiding naar een A50
6. Verbreding/ verdubbeling Gooise en Nijkerkerweg en op termijn realisering A30
7. Realiseren ZZL
8. Ontwikkeling Luchthaven Lelystad
9. Breedbandige ontsluiting bedrijventerreinen en (semi)overheidsinstellingen.
10. Realisatie Multimodaal Overslagcentrum Lelystad en overslagpunten elders in Flevoland.

4.7 Ruimte

Sterkten <ul style="list-style-type: none"> - Gunstig woon- en leefmilieu (ruimte, lage huizenprijzen, ruim aanbod goedkope en middeldure koopwoningen). - Relatief lage grondprijzen bedrijventerreinen - Ruim en divers aanbod kantoorlocaties en bedrijventerreinen.	Zwakten <ul style="list-style-type: none"> - Te weinig keuze in duurdere koopwoningensegment. - Bepert aantal bedrijventerreinen in milieucategorie 4 en 5. - Relatief hoge kantoorprijzen t.o.v. omliggende provincies. - Onvoldoende goedkope en kleinschalige broedplaatsen voor startende ondernemingen.
Kansen <ul style="list-style-type: none"> - Nieuw marktconform locatiebeleid: ontwikkelingsplanologie i.p.v. toetsingsplanologie. - Toename aanbod duurdere koopwoningen. - Ontwikkeling A6/A27 als nationaal bedrijventerrein en Almere Poort Als nationale kantoorlocaties (bovenregionale functie). - Verweving tussen stedelijke en landelijke functies door druk op beschikbare ruimte. - Uitbreiding Almere (IOP).	Bedreigingen <ul style="list-style-type: none"> - Veroudering van bedrijventerreinen en kantoorlocaties. - Ontstaan van mismatch tussen vraag en aanbod van bedrijfsruimte bij het aantrekken van de economie (niet hanteren ijzeren voorraad). - Toename Europese regelgeving (o.a. Habitat- en Vogelrichtlijn, Kaderrichtlijn Water en Flora- en Faunawet) op economisch gebruik van de beschikbare ruimte. - Aanhoudende vraag naar ruimte met als gevolg stijging van de huizenprijzen, grond- en huurprijzen. - Afname beschikbare ruimte met als gevolg toename NIMBY. - Toename leegstand kantoren. - Toename administratieve lastendruk/ regelgeving.

Werklocaties

Een sterk punt van Flevoland is de beschikbaarheid van ruimte voor economische activiteiten. Deze kwaliteit dient behouden moet worden. Dit vereist investeringen in de kwaliteit van de leef- en

werkomgeving. Nieuwe (innovatieve) stedelijke concepten dragen bij aan de versterking van het vestigings- en productiemilieu.

Met het meer footloose worden van bedrijven en de verschuiving naar hoogwaardige en kennisintensieve bedrijvigheid nemen ook de eisen ten aanzien van het vestigings- en productiemilieu toe. Door de toename van de economische dynamiek veranderen deze eisen bovendien sneller. Met een gevarieerd en flexibel vestigingsmilieu kan hier op ingespeeld worden. Flevoland als geheel biedt daartoe meer mogelijkheden dan iedere gemeente afzonderlijk, terwijl gemeenten het best in staat zijn om maatwerk te leveren. Zij staan immers het dichtste bij het eigen bedrijfsleven.

Het in oktober 2004 vastgestelde locatiebeleid biedt uitgangspunten en criteria, waarmee in principe voor ieder bedrijf (en voorziening) een plek kan worden gevonden in Flevoland. Dit beleid is zodanig geformuleerd dat maatwerk per gemeente mogelijk is. Wat nog ontbreekt, is een actuele kwantificering van de opgave van werklocaties voor Flevoland en de verdeling daarvan over de gemeenten. Daartoe wordt samen met gemeenten een provinciale visie werklocaties ontwikkeld.

De provincie vindt het van belang dat de bedrijven- en kantorenterreinen in Flevoland met een regionale functie elkaar zoveel mogelijk aanvullen, via variatie in segmentering, kavelomvang, kwaliteitsniveau, prijs, milieucategorie, etc.

In Noordvleugel verband worden initiatieven ontwikkeld voor afstemming van de planning en uitgifte van kantoren- en bedrijventerreinen met een (inter)nationale functie. Wat Flevoland betreft worden alleen de terreinen van Almere meegenomen, waarbij Poort en het toekomstige bedrijventerrein A6/A27 in deze categorie vallen. Mits tot goede afspraken kan worden gekomen over fasering en kleuring kan de opname van deze Almeerse bedrijfslocaties in de eerste divisie in de Noordvleugel (na bijvoorbeeld de Zuidas) positief uitwerken voor Flevoland als geheel. Dat schept tegelijk wel de verplichting om een bijbehorend hoog kwaliteitsniveau te creëren, qua inrichting, segmentering, voorzieningen, beheer (parkmanagement) en (multimodale en meervoudige) ontsluiting, ook digitaal. Niet minder belangrijk is dat ook bij tegenvallende uitgiftecijfers de focus op de beoogde doelgroepen langdurig wordt vastgehouden.

Woonmilieu

Naast het versterken van de positie van de agrarische sector zijn nieuwe economische dragers die naar aard en omvang passen in het landelijke gebied nodig om de leefbaarheid van de plattelandskernen ook in de toekomst te waarborgen. Recreatieve voorzieningen in het buitengebied vervullen een belangrijke economische (neven)functie en zijn, door de werkgelegenheids- en bestedingseffecten die er van uitgaan, belangrijk voor de leefbaarheid van het buitengebied. Om overlast en eventuele versturende effecten op het milieu te vermijden wordt waar mogelijk concentratie van activiteiten nagestreefd.

Om tegemoet te komen aan de behoefte om de groei van de eigen bevolking op te vangen is het zaak de mogelijkheden die de nota Ruimte hiertoe biedt op een zorgvuldige manier te benutten, zodat het woon- en leefmilieu van de plattelandskernen geen geweld wordt aangedaan. In het kader van het nieuwe Omgevingsplan onderzoekt de provincie de mogelijkheden om te komen tot een liberalisering van de beleidsregel Vrijkomende agrarische gebouwen, die voorziet in nieuwe woon-werkfuncties.

Wat betreft het stedelijke gebied vormen combinaties van wonen, zorgen en werken een mogelijke remedie tegen de toenemende vergrijzings-, tijds- en mobiliteitsdruk. Een voorbeeld is doelgroepwonen, waarbij te bouwen woningen worden aangepast aan de specifieke wensen van bepaalde doelgroepen, bijvoorbeeld werken in de wijk (freelancers, starters, doorstarters (met 1 of enkele medewerkers)) en, mede ingegeven door de extramuralisering van de gezondheidszorg en de vergrijzing, woon-zorgcombinaties voor ouderen en mensen met een verstandelijke en lichamelijke handicap.

Woningen in het duurdere koopsegment, zoals nieuwe landgoederen en hoogwaardige appartementen in de binnensteden zijn nodig om hoger opgeleiden, innovatieve bedrijvigheid en welgestelde ouderen aan te trekken.

Een ander belangrijk punt is versterking van de centrumfuncties door concentratie van kantoren en detailhandel, die door het agglomeratie-effect op zich weer een aantrekkende werking hebben op bedrijven, instellingen en voorzieningen. In dit verband past ook de ontwikkeling van brede projecten met meervoudige effecten, zoals de ontwikkeling van de kustfronten in Almere en Lelystad.

De provincie vraagt voor bovenstaande punten aandacht in het kader van het vooroverleg over bestemmingsplannen²³, zal eventuele beperkingen in het provinciale ruimtelijk orderingsbeleid onderzoeken en waar mogelijk ontwikkelingen stimuleren, bijvoorbeeld via het stimuleren van breedbandige ontsluiting van centra en bedrijventerreinen, woonwijken, (Almere Fiber Pilot) en het startersbeleid.

Verminderen regelgeving

Een ander belangrijk punt voor de ruimtelijk economische ontwikkeling van Flevoland is de door- en uitwerking van Europese wetgeving, zoals de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water en de Flora- en Faunawet. Het is zaak deze wetgeving nauwlettend te volgen, waar nodig terughoudend te zijn ten aanzien van de ontwikkeling van ecologische structuren die belemmerend kunnen zijn voor ruimtelijk economische ontwikkelingen (m.n. recreatie en toerisme, landbouw, maar ook terzake van goederenvervoer over water) en eventuele knelpunten onder de aandacht van de EU en het Rijk te brengen. De provincie streeft er naar de Brusselse 'regels' zodanig toepasbaar te krijgen dat Flevoland zijn (economische) gebiedsontwikkeling krachtig kan voortzetten. Ten einde dit te bereiken worden diverse zaken onderzocht, zoals normdifferentiatie voor waterkwaliteit en saldobenadering voor natuur.

---

²³ De vorm van een woning, soort woning etc. (huur/koop, inrichting) kunnen we niet afdwingen en kunnen daarom ook geen reden zijn om goedkeuring aan plannen te onthouden. Wel wordt in het kader van het vooroverleg over de plannen er aandacht voor gevraagd.

4.8 Beschikbare middelen

In de provinciale begroting zijn binnen het programma Economische Ontwikkeling in 2006 de volgende middelen beschikbaar voor onderzoek en ontwikkeling (in euro's):

Voorwaardenscheppend beleid	93.300	
• Onderzoek		73.300
• Sociaal economische ontwikkeling		20.000
Technologie, Innovatie en Clusters	69.300	
• uitvoering RITP		39.000
• projecten ontwikkelingsbeleid		30.300
Arbeidsmarkt en starters	216.000	
• provinciaal startersbeleid		105.300
• projecten regionale arbeidsmarkt		13.700
• projecten onderwijs en arbeid		47.000
• intensivering arbeidsmarktbeleid		50.000
Gebiedspromotie en handelsbevordering	29.500	
• gebiedspromotie		29.500
Recreatie en Toerisme	162.700	
• onderzoek		14.100
• uitvoering actieplan R&T		148.600
Landbouw en Visserij	198.000	
• land-,tuin- en bosbouw		153.000
• nota Landbouwontwikkeling		45.000
<hr/>		
Totaal vrij besteedbaar budget	768.800	

Daarnaast is op basis van de in deze nota opgenomen analyse en beleidsprioriteiten door het college van Gedeputeerde Staten van Flevoland onder de noemer economische impuls aan Provinciale Staten van Flevoland voorgesteld om voor de jaren 2005, 2006 en 2007 eenmalig een bedrag van in totaal 1 miljoen euro vrij te maken uit de reserve Strategische en ontwikkelingsprojecten voor de thema's Innovatie initiatief Flevoland (€ 625.000,-), Internationaliseringsimpuls MKB (€ 325.000,-) en Stimulering Agro sectorstructuur (€ 50.000,-).

Voor onderzoek en projecten ten behoeve van de ontwikkeling van Luchthaven Lelystad is onder de noemer Ruimtelijke ontwikkelingen door college van Gedeputeerde Staten voorgesteld om voor de jaren 2005, 2006 en 2007 in totaal eenmalig € 160.000,- vrij te maken uit de reserve Strategische en ontwikkelingsprojecten.

Daarnaast heeft het college van Gedeputeerde Staten van Flevoland recent ingestemd om, in verband met het wegvallen van ESF subsidie, structureel € 60.000,- beschikbaar te stellen voor het Provinciaal Platform Arbeidsmarkt.

Binnen het Europese Programma (EPD) zijn voor het economische beleidsveld nog beperkt middelen beschikbaar. Binnen de maatregel "Verbetering en uitbreiding infrastructuur voor het MKB" resteert nog € 2 miljoen aan ESF middelen. Op dit moment is het resterende vrij beschikbare EFRO budget nihil ten gevolge van decommitting door de Europese Commissie. De provincie heeft recent met succes bezwaar gemaakt tegen deze decommitting van € 11,5 miljoen EFRO. Deze middelen komen daarom weer beschikbaar voor het economische ontwikkelingsbeleid.

Vanuit het Innovatieve Actieprogramma (IA) van de Europese Commissie (EC) zijn voor 2006 geen middelen meer beschikbaar.

Tenslotte is in het kader van het tussen de provincie en gemeente Almere afgesloten convenant nog ongeveer € 2,5 miljoen beschikbaar voor sociaal-economische ontwikkeling. Het convenant met Lelystad is uitgeput.

Gebruikte afkortingen

AKC	Agrarische Kennis Centrum
ASG	Animal Science Groep
BART	Beleids- en Actieplan Recreatie en Toerisme
BCR	Bestuurlijke Commissie Randstad
BRP	Bruto Regionaal Product
BVO	Bruto Vloeroppervlakte
CAH	Christelijke Agrarische Hogeschool
CBIN	Commissariaat voor Buitenlandse Investerings in Nederland
CPB	Centraal Planbureau
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
ESF	Economisch en Sociaal Fonds
EC	Europese Commissie
EPD	Enig Programmeringsdocument
EU	Europese Unie
ERBO	Enquête Regionale Bedrijfsontwikkeling
EVD	Economische Voorlichtingsdienst
EVP	Europees Vervolg Programma
EZ	Economische Zaken
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid
GVB	Gemeenschappelijk Visserij Beleid
IA	Innovatieve Acties programma
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IIE	Institute for Information Engineering
IOP	Integraal Ontwikkelingsplan Almere
IPR	Investeringspremieregeling
MEV	Macro Economische Verkenning
MKB	Midden- en kleinbedrijf
NCH	Nederlands Centrum voor Handelsbevordering
NEC	Nederlandse Export Combinatie.
NIMBY	Not In My Back Yard
NLR	Nederlands Lucht- en Ruimtevaart Laboratorium
NWW	Niet Werkende Werkzoekenden
OMFL	Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland
OV	Openboer Vervoer
PKB	Planologische Kern Beslissing
POP	Plattelands Ontwikkelingsplan
PPA	Provinciaal Platform Arbeidsmarkt
PPS	Publiek Private Samenwerking
REOF	Regionaal Economische Ontwikkelingsbeleid Flevoland
RITP	Regionaal Innovatie en Technologie Plan
RIZA	Rijksinstituut Zuivering Afvalwater
R&D	Research en Development
ROP	Ruraal Ontwikkelingsplan
SF	Structuurfondsen
SWOT	Strength, Weakness, Opportunity, Treats
UWW	Uitkeringsinstituut voor Werkgeversverzekeringen
VAL	Value Added Logistics
VBO	Voortgezet Beroeps Onderwijs
WTC	World Trade Centrum